

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMLE

SZERKESZTI: DR LANGZI JENŐ

TÁRSSZERKESZTŐ: DR KADOSA MARCEL

A munkabiztosítás terhei.

Írta: Dr. Szemenyei Kornél f. biz. tag, az Országos Munkásbiztosító Pénztár aligazgatója.

Mióta a munkásbiztosításról szóló 1907: XIX. t.-c. életbe lépett, azóta meg nem szűnnek az érdekeltség részéről az intézmény ellen felhangzó panaszok. Ha a meg-megújuló kifogásokat állandóan figyelemmel kísértük, megállapíthatjuk, hogy az elégedetlenség inkább a munkaadói részen általános, de előfordul a biztosított munkások részéről is. A másik megállapítás, amit az objektív észlelő tehetett, ez az volt, hogy – bármire is irányultak a panaszok, végső okaikat – mindig a fizető érdekeltségre háruló terhek nagyságában kellett keresni. Még azok a támadások is, melyeket több vagy kevesebb komolysággal bíró helyről a munkásság vezető szerepe, a tisztviselők agitatorius működése, stb. ellen kisebb-nagyobb joggal felhoztak, végeredményben szintén oda konkludáltak, hogy a kifogásolt körülmények az okai a terhek állandó és indokolatlan emelkedésének.

Hogy ebben a zavarosan életbeléptetett ügyágban, – amit azóta a nem mindig objektív, de annál gyakrabban nem kellőleg alapos kritika még zavarosabbá tett, – világosan láthassunk, a munkásbiztosítás intézményének, az új törvény előtti évben és a múlt évben felmerült költségeit kívánom alapul felhasználni. Ezeknek a tisztán számbeli adatoknak a boncolása elég szilárd és tárgyilagos alapot ad a felhangzó panaszok igazi okainak megismerésére, és így kellő útmutatásul szolgálhat a célszerű orvoslásra.

A munkásbiztosítás terhei – akkor még csak a betegségügyi kiadások 1906-ban mindössze 13,937.599 koronára rúgtak. Minthogy ebből a járulék jövedelem csak 12,356.181 K-t tett ki, a munkaadók hozzájárulása – a régi törvény alapján $\frac{1}{3}$ részben – mindössze: 4,118.727 K volt. Hat évvel később – 1912-ben – a munkásbiztosítási kiadások 43,941.296 K-ra emelkedtek. Ebből a betegségügyi járulék 32,184.565 K volt, amiből az új törvény alapján a munkaadóknak 50% -t, tehát 16,092.282 kellett viselni, ehhez járulnak a baleset biztosítás terhei 10,691.048 K összegben, amit teljesen a munkaadók viselnek s így ezen érdekeltség terhe mindössze 26,783.330 K-ra növekedett. Nem szabad azonban még azt sem feledni, hogy a balesetbiztosítási ágazatban 1912-ben 5,325.068 K tartalék lett volna fizetendő, ami csak függőben van tartva, mert a törvény értelmében a tartalék fizetés mindaddig, – de legkésőbb 1908-ig – eihalasztandó, amíg a baleseti terhek a kifizetett munkabérek 1%-át meghaladják. Számolni kell tehát, hogy néhány év múlva a munkásbiztosítás terhei az állandó növekedésen felül még az elhalasztott tartalékoknak évi ötmilliónyi összegével ugrásszerűleg is növekedni fognak.

A felhangzó panaszok közül majdnem a legáltalánosabb az, amely a kezelési költségek magasságát kifogásolja. A kezelési költségek 1906-ban – csak a be-

tegegély ellátásán – 1,734.378 K rúgtak, vagyis a járulékjövedelemnek 14.29%-ára, amely arány azonban a kerületi pénztáraknál 18.05%-ra rúgott.

A kezelési költségek, beleértve az országos pénztárnak az állam által fedezendő igazgatási költségeit is, úgy a betegségügyi, mint a balesetbiztosítási ágazaton együttvéve 1912-ben 6,606.835 K-ra rúgtak. Az emelkedés tehát igen lényeges, de nem szabad elfelejteni, hogy ebben most már nemcsak a betegségügyi, hanem a balesetbiztosításnak költségei is bentfoglaltatnak és hogy a törvény a régi izolált és decentralizált pénztárak fölé helyezett autonóm központi orgánusra olyan felületes, ellenőrzési és statisztikai új feladatokat is hárított, melyeket előbb egyáltalán nem végeztek, vagy részben a ministerium végzett az állami igazgatás körében. A törvénynek ez a központosító szervezete nagyon nehezíti a betegségügyi és balesetbiztosítási kezelési költségeknek egymástól való elválasztását, vagy a külföldi adatokkal való összehasonlítását. Legmegfelelőbb még, ha külföldön a betegségügyi és balesetbiztosítási fejenkénti kiadások összegét, a magyarországi összes (kerületi és központi) kezelési költségek fejenkénti összegével hasonlítjuk össze. A legutolsó (1911.) németországi adat szerint a betegségügyi kezelési költségei fejenként 1.96 K-t tettek ki minden biztosított után, a balesetbiztosítás kezelési költségei pedig fejenként 1.37-ra rúgtak; mindkét biztosítási ágazat terhei tehát egy-egy fejre – goromba számítással – 3.33-t tettek ki. Ha a Magyarországra vonatkozó fenti adatokat 1,198.288 betegségre biztosítottra és 929 828 baleset esetére biztosítottra vagyis 2,128.116 biztosítási esetre redukáljuk, úgy fejenként 3 K 10 $\frac{1}{2}$ fill, kezelési költséget nyerünk.

Ha így tesszük meg az összehasonlítást – ami, ismétljük – a szervezetek és hatáskörök különfelelése folytán csak hozzávetőleges lehet – a legközelebb járunk a valósághoz.

Ha most még azt is figyelembe vesszük, hogy a kezelési költségek 1912-ben az összes munkásbiztosítási terheknek nem teszik több mint 15.03%-át, akkor láthatjuk, hogy a kezelési költségek növekedésében magában nincs oly feltűnő aránytalanság, hogy ez a panaszok egyedüli tárgya lehessen, és hogy a terhek súlyosbodását különösebben ennek rovására kellene és lehetne írni. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a kezelési költségek terén nem kell a józan takarékoság elvét a leghatározottabban érvényesíteni. Ez úgy a munkaadóknak, mint a munkásoknak egyformán érdeke és aki figyelemmel kísérte a munkásbiztosítás nyilvános kritikáját, az meggyőződhetett, hogy amily heveséggel támadták munkaadói körökből a kezelési költségek emelkedését, épp oly élel estek neki a munkásérdekeltségéből a kezelés növekvő bürokratizmusának. E téren valóban sokat lehet és kell még javítani, de mindez elsősorban törvénymódosítást igényel. Mert szerény véleményem szerint a tényleg elhangzó bürokratizmusnak és a kezelési költségek magas hányada-

nak – egyéb körülmények mellett – elsősorban az az oka, hogy a törvény – a tervezettől eltérőleg – a betegség és baleset esetére biztosítottak körét nem kongruensen állapította meg; ezt tetézi a kisipar és nagyipar közti megkülönböztetés; és a gyáripari és építőipari üzemek eltérő és így elkülönített finansziális acministrációja. Míg a törvényjavaslat a két biztosítási ágazat centralizációjával éppen a kezelési költségekben célzott megtakarításokat elérni, meg kell állapítani, hogy a javaslatnak törvényerőre emelkedett szövegében eszközölt változások ezt a célt nagy mértékben bénítják. Mindezt tetézi, hogy az országos pénztár egyes helyiszervei nincsenek oly kapcsolatokkal fűzve a központ-hoz, hogy anyagi gazdálkodásuk hatályosan irányítható volna.

Mindazonáltal, mint már említettem, a terhek lényeges emelkedésében a kezelési költségek növekedése csak alárendelt szerepet játszik. Ezt a legfontosabb segélyezési adatoknak 6 évi változása minden szónál ékezebben bizonyítja. Így a táppénz kiadások 4,158.477 K-ról 11,832.259 K-ra; a kórházi költségek 974.076 koronáról 2,088.684 K-ra; a gyógyszerári kiadások 2,812.758 K-ról 4,171.075 K-ra; az orvosi fizetések pedig 1,916,847 K-ról 5.315.950 K-ra, ez utóbbiak tehát 177%-al emelkedtek.

Ugyanekkor a baleseti segélyek és kártalanítások, melyek 1902-ben még egyáltalán nem szerepeinek, 4,101.676 K-t tettek ki. A baleseti orvosi költségek az orvosi fizetéseknel vannak kimutatva.

Kétségtelen tehát, hogy a terhek emelkedésének oroszán része a szociális haladásnak, a betegség és szerencsétlenül járt munkások jobb ellátásának javára esik. Nagyon jelentékeny tényező e tekintetben a napi táppénz jelentékeny emelése (azelőtt a legmagasabb táppénz 2 K volt, most 3 K 75), a kórházi ápolási díjak növekedése (pl. fővárosban 2.58-ról 3.84 koronára), a fürdő- és szanatórium költségeknek azelőtt jelentéktelen és külön ki sem mutatott összegről 970.553 K-ra való felszökkenése és a családtagoknak kötelező ellátása (a családtagok megbetegedési eseteinek száma 435.256 K-ról 1,019.767 K-ra emelkedett). Nem lehet tehát kétségbe vonni, hogy szociális és egészségügyi szempontból az új törvény alapján a haladás igen jelentékeny. Itt csak az a figyelemre méltó észrevétel merülhet fel, hogy a törvény segélyezési bőkezűsége nem áll arányban azokkal a pénzügyi forrásokkal, melyeket rendelkezésre bocsátott. Arra az ellenvetésre pedig, hogy a törvény szavai igen kiterjesztő értelemben nyerne alkalmazást és ez a „szocialista” tisztviselők munkásságának eredménye, elég utalni a választott bíróságok és az állami munkásbiztosítási hivatal bírói tanácsának gyakorlatára, valamint más illetékes fórumok és bíróságok közzé tett döntvényeire; ezekből megállapítható, hogy azok a „szocialista” tisztviselők a törvény magyarázatában kezdetben igen mérsékelt álláspontot foglaltak el és a felsőbb fórumok voltak azok, melyek megállapították még a családtagoknak is, pénztári beutalás nélkül is, az abszolút igényét bármely kórházba, az ide-oda való utazás és ellátás költségeire, a fürdőkre és szanatóriumokra való ilyen igényt, a gyógytényezőkre minden pénzügyi korlátozás nélkül való igényt (fogtómás, fogsor, müláb, stb.) úgy, hogy kétségtelen tény, hogy ebben a tekintetben Magyarország még a gazdag és hatalmas Németországot is megelőzi. Mindezt természetesen jelentékeny pénzügyi áldozatokat igényel. Minthogy pedig megszerzett igények csökkentését rendkívül súlyos bonyodalmak nélkül semmiképp sem lehet apasztani, legfeljebb szociális szempontokból egyenértékű, de finansziális szempontból kedvezőbb módosításokról lehetne szó, – a kérdés finansziális megoldásánál kell oly intézkedéseket tenni,

hogy az állam, mely ezt a törvényt megalkotta, támogatásával könnyítse az intézményt, legalább azon működéséért, melylyel szemmel láthatólag nemcsak saját tagjainak gyógyítását látja el, hanem messzebb menő és nem érdekeltégi terhet képező közegészségügyi feladatokat teljesít.

Külön meg kell még emlékezni azokról a terhekről, amelyek balesetbiztosításból kifolyólag érik a munkaadókat. Ezek összesen, beleértve a törvény értelmében itt elszámolandó különféle költségeket is – 1912-ben 10.691.048 K-ra rúgtak. Ez a teher is nagyobb, mint amennyire kezdetben a külföldi példák után kalkulálva számítottak.

Komoly alapja volt annak a feltevésnek, hogy a balesetbiztosításból eredő terhek, a törvényszerű tartalékokat is ideértve, a törvény életbenlétének első tíz évében nem fogják túlhaladni a kifizetett munkabérek 1%-át. És mi történt? Már 1911-ben, tehát 3 és fél év működése után, az alapköltségek túlhaladták az 1%-át, úgy, hogy a tartalékolást el kellett halasztani.

Az így előálló teherfölletéket nagyon hamar annak a bőkezűségnek a terhére szották írni, melyet a központ „szocialista” igazgatósága gyakorolt. A tények azonban ezt a feltevést nem kellőleg támogatják. Tény ugyan, hogy a járadékmegállapítás, különösen a munkaképességsökkenés enyhébb eseteiben liberálisabb, mint pl. Németországban, de ezt a gyakorlatot szintén nem az igazgatóság inaugurálta, hanem csak követi gyakorlatában azokat az értékeléseket, melyeket a választott bíróságok és a munkásbiztosítási hivatal bírói osztálya elfogadott. Ez pedig csak természetes, mert hiszen csak felesleges és ugyancsak a pénztárt terhelő perköltségek merülnének fel, ha az alsóbb fórum, az Országos Pénztár, nem követné a felsőbb bíróságok gyakorlatát. De ez szociális szempontból is lehetetlen, egy oly intézmény részéről, melynek igazgatásában felerészben a munkások is résztvesznek. Bár kétségtelen tény, hogy a baleseti terhek gyors emelkedésében a sok apró járadéknak is szerepe van, véleményem szerint az egyes munkaadókra háruló teher nagyságának igazi okát mégis másban kell keresni.

Világos, hogy a terhek annál csekélyebbek, minél több fizető félre osztatnak fel. A balesetbiztosítás országos és nem szakmaszerinti – szervezésének éppen az volt az egyik fő indoka, hogy a rizikót a lehető legnagyobb körre ossza fel. A törvényjavaslat helyen nyomon járt ebből a szempontból is, mikor a balesetbiztosításra kötelezett munkaadók körét a betegségre biztosítottakéval egyezően akarta megállapítani. Ily módon a baleseti terhek kereken egy negyed millió teherviselő között oszlottak volna meg. Már azok a változások, melyek a törvény szövegébe kerültek, a teherviselő számát kereken ennek felére (!) csökkentették. – És ez nem volt elég. A kormány még az életbelépés évében a végrehajtásnak alig megkezdett stádiumában, kellő gyakorlatú tapasztalatok híján, újabb rést ütött a biztosítás körén és a forgalmi (vasúti hajózási) vállalatok alkalmazotainak egy lényeges kategóriáját kibocsátotta a biztosítás hatálya alól. Erre megnyíltak a „kivándorlás” zsilipjei, kivonták az összes bányatársulát fentartó vállalatokat, még ha azok nyilván gyáripar is üztek; kivonattak az összes állami üzemek és állami alkalmazottak, ezt a példát követték majd nem az összes törvényhatóságok, városok, községek, egyházak, közintézmények; a biztosítási rizikó szempontjából a legjobb és leghálásabb kör. Erre vérszemet kaptak az újban túlnyomó befolyással bíró agráriusok és novelláris törvényekkel egymásután kivonták az Országos Pénztár köréből vízrendező, ármentesítő és belvízlecsapoló társulatokat, a csépeltezőket, majd az összes mezőgazdasági gépmunkásokat, szegődményes iparosokat, az

erdőbirtokosokat, sőt a mezőgazdasági termeléssel kapcsolatos mellékiparágakat is! Ez azt jelenti, hogy a teherviselők száma mélyen a 100.000 alá csökkent, s a tulajdonképeni nagyipari teherviselők 20.000-en sincsenek. Pedig a kártalanítások nyújtását egy sokkal nagyobb létszám alapján kezdték meg. Megcsinálták ezeket a visszafejlesztő intézkedéseket úgy, hogy a rossz rizikójú eseteket egyszersmind meghagyták az Országos Pénztárnak; pl. a cséplőgépek mellett vizsgázott gépész megmaradt az Országos pénztár tagja. Ilyen gépész a cséplés alatt legalább 10 K-t keres naponként, s így baleset esetén a maximális évi 2400 K erejéig kártalanítandó. Ezzel szemben, minthogy egyedül van biztosítva az Országos Pénztárnál, a kisipari kategóriába tartozik, és munkanaponként 1 fill. díjat kell utána fizetni, a cséplés alatt tehát körülbelül 25 fillért. És ennek fejében teljes tehetetlenség esetén élethossziglan 2400 K évi járadékra van igénye. Ezzel szemben a gazdasági cselédpénztárnál minden mezőgazdasági cseléd után évi 1 K-t kell fizetni, amiért pedig a segélyszolgáltatás maximuma – ez is csak újabban – évi 240 K járadék (eddig csak 120 K volt). A díj tehát 4-szeres a szolgáltatás pedig $\frac{1}{10}$, a különbség tehát 40-szeres (azelőtt 80-szoros!) az ipari pénztár terhére. Ugyanaz a helyzet a gépkocsivezetők tekintetében is.

Ez a pár sor azt hiszem mindennél világosabban rámutat, hogy hol vannak a baleseti terhek emelkedésének valódi és súlyos okai.

Ilyen körülmények közt nem csoda, hogy a nagyipari munkaadók terhe különösen súlyos mértékben emelkedik, mert az összes közintézmények, jórésben a kisipar, de mindenkifelett az agráriusok szociális terheit és ennek anyagi következményeit az ő vállalkozók hárították át. Ezen apró járadék-nyirbálásokkal nem lehet segíteni, csak úgy, hogy ha a balesetbiztosítási körét nemcsak az eredeti létszámra emeli, hanem a biztosítást az egész vonalon kiterjeszti. A szociális biztosításnak nálunk is elfogadott felosztó-kirovó költségfedezeti rendszere parancsolólag követeli az ilyen irányú fejlesztést; minden visszafejlesztés pedig valósággal katasztrofális hatású éppén pénzügyi szempontból.

Ezek a munkásbiztosítási terhek emelkedésének valódi okai. Hat év adatainak összehasonlító elemzése világosan kidomborítja, hogy a kezelési költségeket csak az adminisztráció egyszerűsítésével és a pénztárak szervezésével, a betegsegélyezési költségeket a közegészségügyi jellegű kiadások állami megtérítésével, a baleseti terheket pedig a biztosítási körének folytonos fejlesztésével lehet oly nivón tartani, amely a rendelkezésre álló pénzügyi erőknél megfelel.

A második berni konferencia.

Hét év előtt, 1906 szeptember 26-án hét állam határozta el s biztosította szerződésileg a fehér foszfornak az iparból való kiküszöbölését s tizenhárom a nőknek az éjjeli gyári munkától való eltiltását. Azóta, folyton munkálkodva, a Törvényes Munkásvédelem Nemzetközi Egyesülete a munkásság helyzetének újabb javítását s biztosítását igyekezett előmozdítani. Ezen kitarított munkálkodásának volt az eredménye, hogy kimerítő s a kérdést minden oldalról megvilágító emlékirattal fordulhatott a svájci szövetségtagokhoz, melyben az új reformok: 1. ifjúkorú munkások éjjeli munkáltatásának tilalmára, 2. az ifjúkorú s női munkások 10 órai normális munkaidejére vonatkozó anyag részletesen fel volt dolgozva.

Ezen elaboratum alapján a szövetségtanács egy formulázott törvényjavaslatot dolgoztatott ki s meghívta az összes számba jöhető iparúzó államokat. Az ösz-

szeülő konferenciának az volt a célja, hogy a javaslatot megtárgyalva egy egységes törvénytervezetet állapítsanak meg az egyes államok képviselői. A végleges elfogadás egy 1914-ben összejövő nemzetközi konferencia feladata lesz.

A konferenciát 1913. szeptember 15-én nyitotta meg Schulthess, a svájci szövetségtanács tagja, melyen Dánián s a balkán államokon kívül egész Európa képviselve volt. Schulthess hangulatos megnyitó beszédében többek közt rámutatott a munkásvédelem nemzetközi szerződések útján való biztosításának nagy horderejére. Csak így, hasonló termelési feltételeket teremtve e téren, lehet remélni, hogy az egymással versenyben álló államok nem fognak eminens érdekeikről: munkásaik s különösen azok fiatalabb generációjának egészségéről megfeledkezni.

Szeptember 16-án plenáris összejövetelt tartott a konferencia, melyen a két törvényjavaslatot megtárgyalták; e gyűlésen majdnem az összes jelenlevők felszóltak, kifejtve államaik felfogásait. A javaslatokat további tárgyalás végett két szakbizottságnak adták ki. Szeptember 24-én egy újabb plenáris ülésen Ausztrália s Oroszország képviselőjének kivételével az összes államok képviselői aláírták a szakbizottságok által kidolgozott s a plenum által elfogadott javaslatot. Schulthess, a konferencia elnöke, az eredményt szerénynek nevezte. De ő sem tagadhatta mindamelllett az eredmény nagy kultur jelentőségét.

Nagy eredmények létrehozását különösen az tette nehezzé, hogy ép e két kérdésben az egyes államok óriási fejlődési különbséget mutatnak. Mert míg az eredmény magyar szempontból óriási haladást jelent, semmi haladást sem tartalmaz Németország viszonyaira vonatkozólag, sőt pl. Anglia a szerződésben biztosítottakat már rég túlhaladta. Csak e nagy fejlődési különbségek tekintetbe vételével érthetjük meg azt a nagy munkát s fáradságot, mellyel a „szerénynek” nevezett eredmény létrejött.

A két tervezet lényege a következő:

I.

Nemzetközi megegyezés a fiatalok munkások éjjeli munkáltatásának tilalmára vonatkozólag.

1. §. A fiatalok munkások ipari, éjjeli való foglalkoztatása tilos a 16. életévig.

E tilalom a betöltött 14. életévig abszolút, vagyis kivétel nem tehető.

E megegyezés minden oly ipari vállalkozásra vonatkozik, melyben 10-nél több munkás vagy munkásnő van alkalmazva. De nem vonatkozik oly vállalkozásokra, melyekben a munkát a családtagok látják el.

Az „ipari vállalkozás” fogalmát mindegyik szerződő állam maga határozza meg. De bányák s kőfejtések, valamint tárgyak fel- vagy átdolgozására szolgáló vállalatok feltétlenül idetartoznak. Ez utóbbiakra vonatkozólag egyrészt az ipartól, másrészt kereskedelem s földműveléstől elválasztó különbségeket minden állam maga határozza meg.

2. §. Az előbbi §-ban előírt éjjeli nyugalom legalább 11 egymásra következő órából álljon. Erre a 11 órára essék minden államban egy este 10-től, reggeli 5-ig terjedő időköz.

Kő- és barnaszénbányákban helye van ezen szabály alóli kivételnek, ha a két munkaszak (Schichte) közti munkaidő általában 15 óráig, minimálisan azonban 13 óráig tart.

Az első kikezdésben említett esti 10 órától reggeli 5 óráig terjedő időhöz esti 9 órától reggeli 4-ig is tarthat a pékiparra vonatkozólag oly államokban, melyek a pékek éjjeli munkáját tiltják.

3. §. A 14 éven felüli munkásokra hatályon kívül

helyezhető a fiatalok éjjeli foglalkoztatásának tilalma:

a) ha az állam érdeke vagy a közérdek azt feltétlenül megkívánja.

b) Vis majorra visszavezethető s nem periódusonként ismétlődő üzembizony esetében.

4. §. A 16 éven aluli nőkre e szabályok akkor érvényesek, ha nekik több védelmet nyújtanak, mint az 1906. évi szept. 26-i szabványok.

5. §. Az Európán kívül eső államokban, kolóniákban, tartományokban, protektorátus alatt álló országokban ha a klimatikus feltételek vagy a benszülöttek viszonyai azt úgy kívánják, a minimális 11 órai, egyfolytában tartó nyugalmi idő lejjebb szállítható, azon feltétellel, hogy megfelelő nappali nyugalmi idő biztosítottatik.

6. §. Jelen megegyezés, a megtörtént ratifikációkról felvett jegyzőkönyv lezárásától számított két év után lépjen hatályba.

Tíz év után lép hatályba e tervezet azon 14 éven felüli munkásokra, kik

a) az üvegiparban a (olvasztó, hűtő és izzító) kályhánál dolgoznak,

b) azokban a hengerelő és gőzkalapács műhelyekben, melyek vasat s acélt folytonos tűzben dolgoznak fel az olyan munkásokra vonatkozólag, akik a kemence-üzemmel közvetlen összefüggő munkanemben dolgoznak.

Mindkét esetben azonban csak oly feltétellel, hogy az éjjeli foglalkoztatás csak oly munkásra fog szorítkozni, melyek a fiatalok szakszerű kiképzését mozdítják elő s amelyek semminemű különösebb veszélyt nem rejtenek magukban, a fiatalok életére vagy egészségére.

II.

Nemzetközi megegyezés munkásnők és fiatalok munkások ipari foglalkoztatásának maximális munkaidéjének megállapítására.

1. §. A nők, valamint a fiatalok munkásoknak a betöltött 16. életévig, ipari foglalkoztatása ne tartson tovább napi 10 óránál, kivéve az alant felsorolt kivételeket.

A maximális munkaidő napi 10½ óras maximumban heti maximális 60 órában is megállapítható.

E megegyezés minden oly ipari vállalkozásra vonatkozik, melyben 10-nél több munkás vagy munkásnő van alkalmazva. De nem vonatkozik oly vállalkozásokra, melyekben a munkát a családtagok látják el.

Az ipari foglalkozás fogalmát mindegyik szerződő állam maga határozza meg. De bányák és kőfejtések, valamint tárgyak fel- vagy átdolgozására szolgáló vállalatok feltétlenül ide tartoznak. Ez utóbbiakra vonatkozólag egyrészt az ipartól, másrészt a kereskedelem s földműveléstől elválasztó különbségeket minden állam maga határozza meg.

2. §. A munkaidőt egy vagy több, pihenésre szánt idő szakítsa félbe, melyek szabályozása minden állam törvényhozására bízatik a következők szemmel tartásával:

ha a napi munkaidő nem több 6 óránál úgy pihenő idő előírása nem kívántatik, ha a napi munkaidő ennél több, úgy az első hat órát követnie kell egy legalább is félórás tartó pihenési időnek.

3. §. A maximális munkaidő meghosszabbítható a 4. §-ban levők szemmel tartásával:

a) Ha állami vagy közérdek azt feltétlenül megkívánja.

b) Vis majorra visszavezethető s nem periódusonként ismétlődő üzembizony esetében.

c) Ha nyersanyagok feldolgozása vagy rendkívül gyors romlásnak kitett tárgyak különbeni értékcsökkenése ezt megkívánja.

d) Szezoniparoknál.

e) Minden iparnál, rendkívüli körülmények között.

4. §. Hal, főzelék s gyümölcskonzerv gyárakat kivéve a napi tényleges munka a túlórákkal együtt nem lehet 12 óránál több.

A túlórák évente 140 órát tehetnek ki. De 180 órát tehetnek ki: a téglá-, férfi-, női- s gyermekruha, pipere, dísztoll- s művirággyárakban, valamint a hal-, főzelék- és gyümölcskonzerv gyárakban.

De semmi esetben sem lehet szó munkaidő meghosszabbításról mindkét nembeli 16 éven aluli fiatalokra vonatkozólag.

Ez a szakasz a 3. §. a) és b) pontjainak esetében nem nyer alkalmazást.

5. §. A jelen megegyezés, a megtörtént ratifikációkról felvett jegyzőkönyv lezárásától számított két év után lépjen hatályba.

Az életbeléptetés határideje meghosszabbíthatik:

a) két évről hét évre azon gyárak tekintetében, amelyek nyers cukrot répából állítanak elő, továbbá a textilipar szövészeti, fonászati ágainál;

b) két évről hét évre azokban az államokban, amelyekben az iparban foglalkoztatott nők s fiatalok törvényes munkaidéje még eléri a 11 órát, feltéve, hogy az előbbi paragrafusokban megállapított kivételek a napi 11 órát s a heti 63 órát nem haladják túl.

Dr. Dach Géza.

Küzdő a munkanélküliség ellen.

Budapest, 1913 okt. 5.

A munkanélküliek tüntető gyűlései végre talán nálunk is reális problémákká érelik a munkanélküliség és a munkanélküliség ellen való küzdő kérdéseit. A baj itt van már. Nálunk is, Európában is és ki tudja a válságból mikor fogunk kilábalni. De míg máshol intézmények egész sora gondoskodik már arról, hogy ennek az elementáris, és időközben visszatérő csapásnak a sebeit enyhítse, nálunk alig történt még ellene valami, úgy vagyunk ezzel is, mint az árvizekkel, melyek időközönként egész vidékeket juttatnak koldusbotra, de amelyek ellen tervszerű, rendszeres küzdőnek a kezdeteit is még hiába keresnők. Pedig bármilyen kevés bölcseccsel kormányozzák is a világot, az a bölcsesség, hogy „valahogy csak lesz, mert úgy még sohasem volt, hogy sehogyse lett volna,” ma már nekünk sem elegendő a társadalom és gazdasági élet elkörményezéséhez.

Nézzük csak meg, milyen lépéseket tettek eddig az európai államok a munkanélküliség leküzdésére, vagy a munkanélküliség elleni biztosítás érdekében. Előrebocsájtjuk, hogy két irány küzd egymással, amelyek már az első nemzetközi munkanélküliség elleni konferencián is összeütköztek: Az egyik irány a betegség és baleset elleni biztosítás mintájára állami kötelező munkanélküliség elleni biztosítást követel. A másik irány – a genti rendszer – a munkanélküliek segélyezését a szakszervezetekre bízta, de ezeknek állami, vagy községi segélyt akar nyújtani. A német szabad szakszervezetek központja az utóbbi mellett foglalt állást, ellenében a Hirsch-Duncker féle szakszervezetekkel.

A kopenhágai nemzetközi szociáldemokrata kongresszus 1910-ben foglalkozott a munkanélküliség elleni biztosítás kérdésével, és – lényegében a most lezajlott német pártkongresszus határozataival egyezően – a következőket követelte:

A kongresszus követeli a közhatóságtól: Általános, kötelező, a munkásszervezetek által igazgatott munkanélküliség elleni biztosítást, melynek terheit a termelési eszközök tulajdonosai viseljék.

A munkásság képviselői követeljenek:

1. pontos munkanélküli statisztikát;
2. elegendő szükség-munkákat az árszabálynak megfelelő díjazással;
3. a munkanélküliségi segélyt adó pénztárak rendkívüli támogatását;
4. a munkanélkülieknek más munkásokkal való teljes politikai egyenjogúságát;
5. szakszervezeti, vagy paritásos munkaközvetítést;
6. a munkaidő törvényes korlátozását;
7. az általános, kötelező, és nyilvános munkanélküliség elleni biztosítás megvalósításáig a szakszervezeti munkanélküli segélynek pénzügyi támogatását.

Belgiumban a genti rendszer hazájában, a szakszervezetek a községektől, a tartományoktól, és az államtól nyernek segélyt. Ezek a szubvenciók évenként kerek számmal 120.000 frankra rúgnak.

Legjobban van a munkanélküliség elleni biztosítás Dániában keresztülvive. Az 1907. évi törvény szerint: a munkanélküliség elleni pénztárakat *köteles* az állam segíyezni, és jogosítva vannak segélynyújtásra a községek is. A községi járulékok nem haladhatják meg a tagsági járulékok ^{át}, az állami járulékok az összes tag és községi járulékok összegének felét teszik.

Az állami munkanélküliségi felügyelő ügyel fel az egész intézményre. 1911-ben 51, az állam által elismert munkanélküli pénztár állott fenn 105.161 taggal, közte 11.578 nő. Vagyis a férfiak 59,8, és a nők 21,2%-a volt biztosítva a *bérmunkások* közül. Az állami járulék 1911-ben 772.500 márkát tett ki, a községeké 352.500, kifizetést nyert 2,195.000 márka, ami bizony imponáló szám.

A legmerészebb újítást *Anglia* valósította meg. 1911. év végén a kötelező munkanélküliség elleni biztosítást valósította meg, mely 1912 július havában lépett életbe. 2½ millió egyénre terjed ki, főleg építő és gépmunkásokra. A biztosított és a munkaadója hetenként mintegy 24 fillért fizet, tehát havonként circa egy koronát a mi pénzünkben. Az állam ad hetenként és fejenként 16 fillért (esetleg többet). A segély 6½-7½ koronát tesz ki hetenként, és évenként legföljebb 15 hétig vehető igénybe. A szakszervezeti tagok biztosítását a szakszervezetek kezelik. Az 1913. év első felében 559.000 igény nyert bejelentést, és kifizetést nyert 5 millió korona. A munkások és munkaadók járulékai 20 millió koronára rúgtak.

Finnország most készül megvalósítani a reformot. Hammerfors városában a genti rendszer van bevezetve, de az országos reform nem ezen az alapon készül.

Franciaországban az állami budgetben szabály szerint fel van véve egy nagyobb összeg, mely a munkanélküli segélyt adó szervezetek között kerül kiosztásra. Ezenkívül 8 départment és 48 város támogatást nyújt a munkás-szervezeteknek. Utóbbi mintegy 130.000 frankra rúg. A munkanélküliség ellen biztosított szervezett munkások száma csak 60.000-re rúg.

Olaszországban néhány város – Milánó, Bologna – a genti rendszert vezette be. Egy tervezet szerint állami járulékokat fognak a szervezetek kapni.

Hollandiában 30 községi munkanélküli alap van létesítve, melyek a szakszervezet által adott segélyt emelik fel. Az állami támogatásra vonatkozó törvény előkészület alatt áll.

Norvégiában 1906 óta törvény teszi kötelezővé az elismert munkanélküli pénztárak állami és községi segíyezését. 66.000 munkás részesül e szociális törvény jótéteményében. A kifizetett segélyek ^{1/3}-át az állam megtéríti, az állam viszont az általa adott támogatás %-át a községeken hajtja be.

Svédországban eddig csak a tengerészekre vonatkozóan valósítottatott meg az állami munkanélküliség elleni pénztár intézménye.

Svájcban különféle berendezésekkel találkozunk. Bernben községi munkanélküli pénztár van, St. Gallen és Baseltantonokban törvény van a kötelező biztosításról, Genfkantonban pedig a genti rendszer van bevezetve. A szakszervezetek a kifizetett segélyek 60%-át viszik szakapjuk a kantontól.

A német városok 1911. évi kongresszusa a kötelező állami biztosítás mellett foglalt állást. A községi támogatást a kongresszus szerint csak átmeneti reformnak kell tekinteni. Viszont Delbrück államtitkár múlt évben tartott beszédében a munkanélküli biztosítást a községek kizárólagos feladatának jelentette ki.

Ezidő szerint 11 német nagy város valósította meg a munkanélküliség elleni biztosítást. A legelső volt Strassburg.

A munkanélküli segélyt nyújtó pénztárak a várostól járulékból részesülnek. 1909-ben Mülhausen, Erlangen, 1910-ben Schöneberg, majd Freiburg, 1911-ben Köln, majd Schwäbisch Gmünd, aztán Mannheim, 1912-ben Stuttgart stb. városok hozták be a községi biztosítás e módját. Berlinben is előkészület alatt van.

Számtalan azon községek száma, amelyek ugyan nem hozták be a községi munkanélküliség elleni biztosítást, de, mint pl. nálunk Budapest, segélyeket adnak a munkanélkülieknek. (A német városok intézményeit lapunk 1913 január 20-i számában kimerítően ismertettük.)

A német tapasztalatok is azt igazolják, hogy a genti rendszert mindenütt, ahol alkalmazzák, bevált.

Csak két nagyobb állam van egész Európában, ahol a munkanélküliség elleni biztosítás érdekében semmi sem történt. Nálunk és Oroszországban.

A munkanélküliség elleni küzdelemben, amint azt lapunk múlt számában közöltük, a magyarországi szervezett munkásság nagygyűlést tartott, melyen felszólították a szakszervezeti Tanácsot, hogy tegyen előterjesztést a fővárosnak és a kormánynak a munkanélküliség csökkentése céljából.

A szakszervezeti tanács által elkészített előterjesztés most a következőket hozza javaslatba:

„Kérjük az államtól, hogy a munkanélkülieket pénzbeli támogatásban részesítse. A pénzbeli támogatás két irányú legyen. Támogassa az állam mindazokat a munkanélküli munkásokat, akik bármely egyesületben, vagy más szövetkezésben munkanélküliség esetére biztosítják magukat, azonfelül részesítse külön pénzbeli támogatásban azokat a községeket, amelyek a munkanélküliekét segíyezik. Az állami támogatást legcélszerűbb volna a külföldön jól bevált genti rendszer alapelvei szerint meghonosítani.

A fent kifejtett indokok alapján kérjük a kormányt:

1. Rendelje, hogy állami hatóságok és az államvasutak az egész országban haladéktalanul adják munkába az 1913. évi költségvetésben előirányzott beruházási munkálatokat.

2. Utasítsa a kormány a hatóságokat, hogy az 1914. évi költségvetésbe vegyék fel az összes szükséges közmunkákat

3. Rendelje el, hogy az egyes minisztériumok útján közvetlenül kiadandó *közmunkák azonnal végre-hajtassanak,*

4. Rendelje el, hogy a közmunkák kiadásánál a munkások csak a szakmában *esetleg fennálló tarifa-szerződésben* biztosított munkafeltételek, ennek hiányában csak a *helyben szokásos bérek* mellett alkalmazhatók.

5. Végül kérjük a kormány sürgős intézkedését, hogy *megfelelő összeg álljon rendelkezésre a munkanélkülieket segélyező községek és egyesületek támogatására.*

A hosszantartó munkanélküliség máris elviselhetetlen nyomor előidézője lett. Tapasztalatokból tudjuk, hogy munkatársaink közül számosan családjukkal együtt a szó legvalódibb értelmében éhséget szenvednek. *Százait, ezreit az ártatlan gyermekeknek pusztítja el a munkanélküliség. Egész családok, sőt ha még késik a segítség egész nemzedékek lesznek áldozataivá e katasztrofális keresetnélküliségnek.*

Kötelességünknek tartjuk a veszedelem feltárását, hogy a hatóságok figyelmét a súlyos helyzetre felhívjuk. Egyúttal azonban kötelességszerűen azt is megállapítjuk, hogy a munkanélküliek elkeseredése már csak túlfeszített erőfeszítéssel csillapítható. A történelem tanúsága azt bizonyítja, hogy a munkát, kenyeret követelők éhségét nem ígéretekkel, hanem tettekkel kell a társadalomnak saját érdekében sürgősen csillapítania. A kormány csak kötelességét teljesíti, ha e felterjesztésünkben foglaltak alapján sürgősen intézkedik a munkanélküliség nyomorának enyhítése érdekében.”

SZEMLE.

Kereskedelmi szociálpolitika.*)

Igen érdekes és több szempontból értékes könyv jelent meg a tavasszal. Címe: „Kereskedelmi szociálpolitika, a kereskedelmi alkalmazottak jogi, gazdasági és társadalmi helyzete” és az Akadémia a Magyar Kereskedelmi Csarnok Széchenyi-alapjából jutalmazta meg. Es méltán, mert a tárgy iránt való nagy szeretettel, alapos tudással és a kereskedelmi alkalmazottak helyzetének pontos ismeretével írta meg szerzője, dr. Rác Lajos e művét. „Nem vagyok kereskedelmi alkalmazott, sem főnök – mondja a szerző (a debreceni kereskedelmi és iparkamara m. titkára). – Azonban mindkét csoportnak életsorsát, küzdelmeit és törekvéseit évek óta módomban volt behatóan megfigyelni itthon és külföldön is.” E sokoldalú és bő ismereteit és tapasztalatait használja fel, midőn a kereskedelmi alkalmazottak helyzetének sok nyilvánvaló és nagyon sok rejtett visszasságára mutat rá és sok okos és megszívlelendő tanácsot ad e visszasságok megszüntetésére.

Az első fejezet címe: A kereskedelmi alkalmazottak sorsa. E fejezet 18 oldalán igen röviden, tömören, de világosan állítja az olvasó elé a kereskedelmi alkalmazottak helyzetét, küzdelmeit és e küzdelmekben elért eredményeit a kereskedelemnek külön foglalkozással. Való kialakulása óta a jelenig. A rabszolgaság idejében rabszolgá volt a kereskedelmi alkalmazott és mint ilyennek életfentartása biztosított, mert urának vagyón része lévén, élete, épsége értékes volt. A rabszolgaság megszűntével jogilag szabad ember lett, de tényleg még évszázadokig szolgaságban találjuk. Már az is nagy nehézségek árán volt elérhető, hogy valakit a kereskedel-

mi alkalmazottak közzé felvegyenek. A tanításra vállalkozó kereskedő egészen kénye-kedve szerint bánhatott a hozzá szegődött tanulóval, felelősségre senki sem vonhatta. Midőn segédde lett, ismét főnöke szolgálatába kellett a tanulóknak állnia. Most is teljesen főnöke hatalma alatt volt. Mindenekelőtt főnöke érdekeit kellett szolgálnia. Ha bármit is akart a saját érdekében tenni, csak főnöke beleegyezésével tehetett. „Hogy egymással sorsukon tanakodni és azon közös erővel segíteni próbáljanak, az különösképen nagy vétek volna, azért minden gyűlézésük csak a főnökök jelenlétében történhetik.” Hogy ily körülmények közt sorsukon alig segíthettek, az nyilvánvaló, mert minden törekvésük meghiúsult a kereskedők céhszerű szervezetén.

A francia forradalomnak meg volt a maga nagy hatása a kereskedelmi alkalmazottak helyzetére is. Egyrészt biztosított a szerződés szabadság a maga teljes korlátolatlanságában másrészt megindult a küzdelem az individualizmus érdekében a hasonérdekűek minden szervezkedése ellen. A szerződés-szabadság a szervezkedés nélkül nem sokat használt a kényszerítő szükség és a nagy verseny mellett. Szervezkedésekkel már a XVII. században találkozunk, azonban csak a „képzés, szórakozás és bajban kölcsönös segítség volt céljuk” és a céhek szigorú felügyelete alatt álltak. Nem lehet tehát eszközei a nehéz életviszonyok elleni küzdelemnek. Ismét a főnök egyedüli direktívája alá került az alkalmazott tehát, midőn szerződés-szabadságban részesült. A munkamegosztás által lehetővé vált alkalmazása a nőknek és tanoncoknak újabb rombolást idézett elő a szolgálati viszony amúgy is kedvezőtlen feltételeiben. E nehéz helyzetben a tudomány volt az első segítő, és pedig a szociológia. A szabadabb sajtó is segítségére volt az alkalmazottaknak. Mozgalmuk, ilyen támogatás mellett újabb lendületet vett. Volt idő, mikor a munkabeszüntésektől sem riadtak vissza, de ezek nem sok eredménnyel jártak. Más utón kell haladni. A kiegyezés egy módja a főnök és alkalmazott között a kollektív egyezmény is volna. Ez utón könnyen érvényesíthetné mindkét fél jogos igényeit. De legtöbbet vár a szerző az állam szociálpolitikájától. Ma már Franciaországban, Németországban, Ausztriában az államhatalomhoz fordulnak az alkalmazottak és minden érveléssel igyekeznek meggyőzni helyzetük súlyos és igazságtalan voltáról. Örömmel tapasztalható, hogy nem vagyunk nagyon messze attól az úttól, mely a dolgozó néposztály indokolt jogi és gazdasági igényeinek érvényesüléséhez vezet. Különösen érdekes tünet az, hogy a vevőközönség is állást foglalt a kereskedelmi alkalmazottak érdekében.

Nehéz helyzetükön csak nagy jogi, gazdasági és társadalmi reform segíthetne alaposan.

Sürgős változás szükséges a kereskedelmi alkalmazotti minőség megállapításánál. Kereskedelmi alkalmazottnak tekintik azt, aki kereskedőnél szolgálati viszonyban, kiegészítő jellegű és kereskedelmi természetű munkát ellenértékért végez. Van sok alkalmazott, aki nem „kereskedőnél” van szolgálati viszonyban, de a többi követelménynek megfelelően végez munkát. Ez elesik mindazon jogok és védelmek élvezetétől, melyekben a „kereskedőnél” dolgozó szaktársak részesednek. Érdekes és nagy fontosságú kérdés többek közt, kereskedelmi alkalmazott-e a cégvezető. „Mert a cégvezető olyan rendkívüli fontos természetű hivatáskört tölt be, jogi helyzetét, még a főnökkel szemben is, olyan sajátos jogszabályok írják körül, vele szemben bírói gyakorlatunk is olyan kivételes állásponton van, hogy lényeges kérdés: alkalmazott-e vagy nem?” A mi joggyakorlatunk és a külföldi legtöbb vonatkozó jogszabály és joggyakorlat szerint a cégvezető elvileg nem kereskedelmi alkalmazott. Itt bír fontossággal a szolgál-

*) Dr. Rác Lajos : Kereskedelmi szociálpolitika.

lati szerződés. Mint csak cégvezető nem kereskedelmi alkalmazott. Ugyanezt kell tekintetbe venni a kereskedelmi meghatalmazottaknál.

A munkateljesítésre vonatkozólag a készülő törvénytervezetet a szerző, többek közt, a következő figyelmes tanulmányozást bizonyító kiegészítéssel óhajtáná javítani. Ki kellene terjeszteni a nők éjjeli munkáját tilalmazó 1911: XIX. t.-cikket a női kereskedelmi alkalmazottakra is. Továbbá eddig, ha az alkalmazott katonai szolgálatra hívatik be, az ipartörvény szerint munkaszerződése nem bontatik ugyan fel, azonban fizetésre igénye nincs. „Okulást adhat itt az osztrák keresk. alkalmazott törvény 8. §-a, mely négy heti gyakorlat idejére fizetésigényt is biztosít, ha az alkalmazott legalább egy éve van már főnökénél”. Méltán szükségesnek tartja Dr. Rácz Lajos még azt, hogy a törvényben kifejezetten megállapíttassék, hogy ha a főnök valami törvényellenes, vagy a jóerkölcsökbe ütköző cselekményt kíván, minden joghátrány nélkül megtagadhatja az alkalmazott az engedelmességét. Sokszor hangoztatott kívánság, hogy az alkalmazott csak abban az üzletben legyen foglalkoztatható, melybe felvétel, szerződéses kikötés-hiányában és akarata ellenére ne helyeztessék át más helyiségbe.

A fizetésre, fizetési igényre, annak idejére, helyére, formájára, a munkakereset biztosítására, stb. vonatkozólag sok megszívlelendő jótanácsot ad nemcsak törvényhozóknak, hanem a kereskedelmi alkalmazottoknak is.

Az alkalmazottakat kötelességeikre is figyelmezteti. A főnök és alkalmazottja közt fennálló viszony a szerződés alapján kétségkívül bizalmas természetű. Ezért joggal megkívánhatja a főnök, hogy alkalmazottja elsősorban az ő vállalata érdekeit szolgálja és neki sem közvetlenül, sem közvetve semmi féle kárt ne tegyen. E téren meglehetősen sok a panasz az alkalmazottakra. Azonban nemcsak az alkalmazott az egyedüli hibás ez esetekben. Hiszen vannak bűnös hajlamú alkalmazottak is, de ezt általánosítani nem szabad. A főnöknek módjában áll a neki leginkább megfelelő, megbízható, lelkiismeretes alkalmazottakat felfogadnia. A kellő felügyeletet gyakorló, méltányos fizetést adó főnöknel az alkalmazottak által okozott kár a minimumra csökkenthető. Az alkalmazott persze köteles a rábízott teendőket legjobb tudása, szorgalma szerint végezni. A rábízott pénzeket, használati tárgyakat, anyagokat becsülettel kezelni. Köteles a főnök üzleti érdekeit minden elhárítható kártól megóvni, az üzleti titkokat megőrizni stb. Meglepő, hogy e téren számos részlet jogilag teljesen rendezetlen. E hiányt a szokásjog igyekszik némileg pótolni „bár nem is mindig a társadalmi igazságnak megfelelően”.

Nálunk elsősorban az ipartörvény intézkedik ily esetekben. Ha a kereskedelmi alkalmazott főnökével szemben megszegi kötelességét azonnali elbocsátással sújtható. Anyagi károkat okozó cselekedetek esetében, kártérítéssel tartozik főnökének. Gyakran előfordul, hogy a nagy versenyben az alkalmazott megvesztegetésével igyekszik egyik vállalat a másik felett előnyöket szerezni. Tanulságosan állítja a szerző egymás mellé a különböző államok törvényhozása által e megvesztegetés ellen hozott jogszabályokat. Kiemelve azok előnyeit és hátrányait, a levont tapasztalatokat az erre vonatkozó magyar törvényekben óhajtja felhasználni.

Különösen súlyossá tette az alkalmazottak helyzetét a szabad egyesülési jog hiánya. Sokáig tartott még némileg, többé-kevésbé hiányosan kivívhatták e szabadságot. Nálunk a XIX. század közepén, találkoztunk az alkalmazottak szervezkedéseivel, de egységes kapcsolat e szervezetek között mai napig sem létesült. Az e téren tett nemzetközi kísérletek szintén teljesen sikerte-

lenek maradnak. Átok gyanánt nehezedik a kereskedelmi alkalmazottakra az a körülmény, hogy a jog nem védi a kereskedelmi alkalmazottat főnöke tilalma ellen, melylyel a szervezkedésben való részvételtől tartja vissza. Gyakran a szolgálati szerződéssel óhajtja meggátolni a főnök szabad egyesülési jogában. Sürgős szükséglet tehát egy olyan jogreform, mely e téren a kereskedelmi alkalmazottakra is tekintettel van, az egyesületeknek biztosítja a jogi személyiség jellegét. Szükséges, hogy semmisenk nyilváníttassék az olyan szerződés, melyben a főnök az alkalmazottat a szervezkedéstől való tartózkodásra kényszeríti. Sürgeti a szerző a sokszor kívánt, törvényvel elismert, kötelezőleg szervezett érdekképviselet felállítását, mint amilyenek a kereskedelmi és iparkamarák. A kereskedelmi alkalmazottak már ismételtén kívánták, hogy az olyan alkalmazottnak, kinek fizetése meghaladja a 2400 koronát, legyen meg szintén a választói joga a kereskedelmi kamarákba. Egyik-másik kamara, e kívánságok némi eredménykép levelező tagok gyanánt vonta be az alkalmazottakat az őket érdeklő kérdések tárgyalásába. Azonban a kamarák eszméje a szerző szerint korai, az egyesületi jog és a szervezkedési jog beható reformálása előbbre való kérdés.

A kereskedelmi alkalmazottak gazdasági helyzete nem kevésbé szomorú. A lakás és élelmiszerek drágasága az egyre emelkedő standarddal szemben teszi különösen súlyossá helyzetüket. E mellett fontos, életbevágó feltétel az alkalmazottaknál, hogy rendszeren, „csinosan” öltözködjének. Ezt elvárja a közönség és a divatos öltözködést némely főnök kötelezőnek mondja ki, anélkül, hogy külön támogatásban részesítené alkalmazottait e célra. E ruházkodásnak eddig eléggé nem figyelt hátránya a nagy költségek mellett még az is, hogy a mögötte rejlő nagy szegénységet eltakarja a felületlen szemlélő előtt és mintegy meghazudtolja a nyomorúságuk miatt panaszkodó kereskedelmi alkalmazottakat.

Mind e nagy hátrányok, súlyos terhek sürgősen megszüntetendők volnának, mert hisz a fontos kulturális munkát végző kereskedelmi alkalmazottak nem érdemlik meg e nehéz helyzetüket, mely nem egy szempontból az egész társadalomra káros hatással van. Valamennyiünknek, kiknek a társadalom e feladatában szavunk és bármely csekély cselekvésünk lehet: a becsületes és jószándékú elősegítés erkölcsi és társadalmi kötelességünk.

„Különösen szükségesnek tartjuk témát, hogy mindkét oldalon az érdekeltek és azok is, akiket valamely révén társadalmi, vagy hivatali szerepük ezen kérdésekhez vezet, elfogulatlan tájékozódásra törekedjenek. Jószándékú munkám erre szolgál.” E célját el is éri dr. Rácz Lajos. Mindenki, aki elolvassa a könyvet, sokat fog tanulni belőle. *Krejszi Ágost.*

A nagybankok.

Ha az ember elolvassa azokat az önértékes és nagyhangú jelentéseket, melyekben a nagybankok igazgatóságai a közgyűlésnek szoktak beszámolni, olvasni fog nagy és puffogó frázisokat a „válság”-ról, „közgazdasági életünk sebeiről”, „a nagybankokról mint a nemzeti élet vérkeringéséről” és hasonló nagyszájú frázisokról, amelyek azt a látszatot keltik fel első pillanatra, hogy mégis csak nagy különbség van egy ilyen előkelő intézet és Klein Izidor Szerecsen-utcai uzsorás között. Klein Izidornak semmi köze sincs a „nemzeti élet vérkeringéséhez”, sem „valutapolitikához”. De hogy a valóságban nincs közöttük sem etikai, sem közgazdasági szempontból különbség, az most tűnt ki, az alatt a rettenetes vál-

ság alatt, mely a háború nyomán végigszántotta ezt a koldus országot. Kitűnt, hogy mennyire igazuk van azoknak, akik a produktív tőke és az uzsora-tőke között distingváltnak és akik a banktőkét az uzsora-tőke kategóriájába sorozzák. Az úgynevezett produktív, vagyis az ipari és kereskedelmi tőke rettenetes veszteségekkel zárta le mérlegét. Bukás bukás után és a vállalkozók boldogok voltak, hogy tőkéjüket megmenthették a borzalmas – még ma is tartó – krízisből.

Teljesen ellenkező képet mutatnak az u. n. nagybankok mérlegei. Míg az ország szegényedik, ezek a vérszopó piócák gazdagodnak. Borzalmasan bántak el azzal az iparossal vagy kereskedővel, aki a válság alatt körük közé akadt. A leplezett uzsora minden finesszét kihasználta a szegény hitelkérővel szemben, aki csak az ügylet leköltése után jutott tudatára, hogy voltaképpen sokkal jobban járt volna, ha egy, de becsületes dob-utcai uzsihoz fordul hitelért.

Ezek a „tisztakezü” nagybankok a világért sem szednék 8%-nál többet. Csak azt mondják a megszorult kereskedőnek: „Te természetesen adsz nekem a hitelösszeg erejéig értékpapírban, áruban, könyvkövetelésben kétszeres fedezetet. Mert a papír árfolyama eshetik, az árud értéke csökkenhet, az adósd helyzete rosszabbodhatik. Tehát fizetsz 8%-ot. Azonkívül egyszer s mindenkorra leadsz a hitelösszegekből a kölcsön megszavazásáért 5%-ot. Aztán folyószámlát nyitsz majd nálam – csak úgy adok hitelt – és majd a kezelésért fizetni fogsz nekem félvévenként 1½–1½, esetleg 2–3%-ot. De ezzel még nem adod le nekem, előkelő intézetnek minden zsirodát, összes adóid nálam lévő folyószámlára fogják fizetni ezentúl árutartozásait. Ezért én a javadra írok majd – vagy még inkább nem írok – a befizetett összegek után 4%-ot, de te az egész kölcsön után fizeted a 8%-ot. A pénz, amit így adok neked, nem kerül többbe, mint csekély 18–20 %-ba. Természetesen, én az intézet cégvezetője is akarok keresni valamit, de ezt majd elintézem az ügyvéddel.”

Így szólnak nekik a kelepcébe szorult hitelkeresőkhöz, így esett meg az a „csoda”, hogy a Hitelbank és a Magyar Bank olyan mérlegeket vágtak ki, amilyent a részvényes még sohasem látott! A Magyar Bank az első félévi mérlegét 3.7 millió korona tiszta nyereséggel zárta, tehát 300,000 koronával többet, mint az előző jó gazdasági év első felében. A Leszámitolóbank 2.9 millió korona tiszta nyereséget ért el az első félévben, tehát 700,000 koronával többet rabolt és nyűzött, mint egy évvel előbb. A főzsebrák azonban a Magyar Általános Hitelbank. Az első félévi mérlege 6.6 millió korona tiszta nyereséggel zárult, félmillió koronával többel, mint az előző félévben. Ezenkívül a „szokásos tartalékolások”. A vezér-titkár úr ellen ugyan merne-e az ügyészség ezek után úgy fellépni, ahogy fel szokott lépni a Klein Izidorok ellen.

Ez a főzsebrák-intézet amilyen bőkezű az igazgatói tandemekben – olyan pizskos az alkalmazottjaival szemben. Túlórásért egy vas sem jár nekik, csak ebédpénz és vacsorapénz, ha esti 9 óra után is ott kell maradniuk.

Az ebédpénz hivatalnoknak: 2.– korona,
szolgáknak: 1.20 korona.

Ez a fizetség félnapi túlórásáért.

Ugyanez az intézet – mely 30 milliót kapott az államtól kamatmentesen – a felügyelőbizottsági jutalékok $\frac{2}{3}$ -át kocsiköltségek címén számítja fel, mert

így el lehet vonni a 10%-os kereseti adó és pótlékai alól. Ugyanígy jár el a hivatalnokok fizetésének bevallásánál, a nyugta és egyéb illetékeknél. Egyik tisztviselője 60 millió adó elől eltitkolt nyereséget vallott be a rendőrségen.

Most már nyilvánvaló, miért kell az adósrófot évről-évre jobban megnyomni ebben a koldusok országában. Most már értjük, miért van ebben az országban megfordított adóprogressio, miért fizet a szegény ember 5-ször annyit, mint a panamista.

A magyarországi szociáldemokrata párt

hosszabb jelentésben számol be egy múlt tevékenységéről. A szociálpolitikai szempontból is nagy jelentőségű dokumentumból a következőket közöljük:

A földmunkások mozgalma.

A rendkívüli súlyos viszonyok ellenére is fejlődött 1912-ben a földmunkásmozgalom. Pedig akadály most még több volt, mint eddig. Felesleges és unalmas már folyton felemlgetni a közigazgatás gyalázatosságait, mégis, mivel tény, nem hallgathatjuk el, hogy ezen a téren semmi javulás nem történt. Sőt a Tisza-kormány óta még veszekedettebbek a szolgabírók, mint eddig voltak. Nemcsak a csoportalakulások betiltásánál garázdálkodik az önkény, hanem ugyanúgy künn, a mezőkön is, mikor a munkások a mindennapi kenyerüket keresnek. Az idén nyáron megint százával ítelték el a földmunkásokat 30-50 napi elzárásra a rabszolgatörvény alapján.

A földmunkásokat sújtotta jó nagyrészen a tartalékosok behívása, kiknek túlnyomó része tíz hónapnál is tovább viselte a „császár kabátját”, mialatt megjött a nyár is és a családfő a legdrágább időt elkatonáskodván, szomorú tére van kilátás. Sok tízezer földmunkás „heverte” így el a nyarat, amely körülmény természetesen nagy kárára volt és lesz mozgalmunknak is. A gazdasági viszonyok szintén nagyon rosszak voltak. A kedvezőtlen időjárás folytán a mezőgazdaság sok kárt szenvedett, amelynek terhe megint csak a földmunkásokat sújtotta legjobban. A pénzügyi helyzet folytán szüneteltek az építkezések, csatornázások stb., így a kubikmunkásoknak kevés munka jutott.

És a mozgalom mégis fejlődött, bár a visszaesés megmagyarázására is lenne elég ok. A szövetség bevétele 1911-ben 10,761.29 korona volt, ellenben 1912-ben 16,832.61 korona. A többlet tehát 6071.31 korona. A csoportok száma 1911. év végén 50 körül volt, míg az 1912. év végén 61. A 61 csoportban körülbelül 5000 munkás van szervezve.

1913-ban a fejlődés tovább tartott. Ez év első felének végén a csoportok száma 65. A nagyobb csoportok taglétszáma és foglalkozása így alakul:

Helység	Tagok száma	Foglalkozás
Bácskossuthfalva	120	Mezőgazdasági munkások
Becsaba (Erzsébethely)	200	„ „
Budapest	100	Kubikmunkások
Csepel	600	Ipari segédmunkások
Csorvás	130	Mezőgazdasági munkások
Debrecen	80	„ „
Földeák	100	„ „
Győr	100	Ipari segédmunkások
Hódmezővásárhely	130	Mezőgazdasági munkások
Kiskunhalas	200	„ „
Mezőtúr	300	„ „
Pécs	600	Kubik-, mezőg. és segédm.
Szarvas	220	Mezőgazdasági munkások
Szabadka	200	„ „
Szeged	70	„ „
Szolnok	100	Fűrészgári munkások
Zenta	200	Mezőgazdasági munkások

Összesen 17 csoport körülbelül 3450 taggal. Ebből tisztán ipari segédmunkás körülbelül 800, a lobbipedig mezőgazdasági munkás. Az itt fel nem említett kisebb csoportok tagjai mind mezőgazdasági munkások. Az 1913. év első felében, az áthozatokat nem számítva, megint több volt a bevétel és pedig 770.81 koronával, mint 1912 első felében. Tehát, habár lassabban is, mint 1912-ben, de az emelkedés mégis tovább tart. Még nagyobb lenne az emelkedés, ha a csoportok alakítását a hatóságok kicsinyes ürügyek alatt nem akadályoznák. Jászberényben több mint egy éve, Túrkevéen több mint fél éve folytatunk ostromot az alispáni okvetetlenkedés ellen, eddig még siker nélkül. Dunaszekcsőn két csoportunk alakult, azonban az alispán nem vette tudomásul. Medgyesegyházán, Almáskamaráson évek óta nem lehet csoportot alakítani, mert részint a szolgabíró, részint az alispán megakadályozza. Az indok legtöbbször az, hogy sem az alispán, sem a szolgabíró nem tudja, vajjon a Szabó Péterek, Kovács Jánosok stb.-ek magyar állampolgárok-e?

A földmunkásmozgalom mégis fejlődött. Ez a fejlődés tette lehetővé, hogy a földmunkások lapja, a Világszabadság október 1-től már hetenként jelenik meg. Ez magában véve is nagy haladás, mert a kéthetenként való megjelenés erős gátja volt a mozgalom fejlődésének. A földmunkásoknak ugyanis kezdettől fogva mindig hetilapja volt, ahhoz vannak szokva és nem sokra becsülik az olyan lapot, amelyik legalább minden szombatban be nem kopogtat a lakásukba. Hogy agitációs szempontból, a nevelés és tanítás céljából mennyire értékesebb a hetilap, arról nem szükséges beszélni.

A múlt év novemberében Munka címmel megalakították a földmunkások termelőszövetkezetét. A rossz pénzügyi helyzet és a nagy munkapangás ennek sem kedvezett, de azért el lehet mondani, hogy a szövetkezet eddig bevált. Körülbelül 300 tagja van. Több helyen már dolgozott is és mintegy 7000 koronát fizetett ki a munkásoknak munkabér címén. A szövetkezet abban az értelemben is bevált, hogy a munkások a szövetkezet munkáin fegyelmezett magaviseletet tanúsítanak, munkájukat jól, pontosan és gyorsan végezték. A munkások a szövetkezetnél órabérért dolgoznak. A szövetkezetnek vállalatain eddig anyagi haszna nem igen volt, de rá sem fizetett sehol. Tekintettel a súlyos viszonyokra, arra törekedtek, hogy a munkásoknak munkája legyen, még ha a szövetkezetnek haszna nem marad is.

A szövetkezeti mozgalom.

Az 1912. évben a szövetkezeti mozgalom, amelyért a pártszervezetekben állandóan folyik az agitáció, ismét nagyot haladt. Az Általános Fogyasztási Szövetkezet ebben az esztendőben, a nagy gazdasági pangás dacára, nemcsak nagy fejlődést ért el, de olyan föladatakat is megvalósított, amelyek a külföld fejlettebb szövetkezeteinél is nagy nehézségekbe ütköztek.

Ilyen a szövetkezeti mézszárszékek és hentesüzemek megnyitása. Az első mézszárszéket és hentesüzemet a Wekerle-telepen nyitották meg, míg a másodikat a Széchenyi-telepen. Most folynak az előkészítőmunkálatok a rákospalotai, a csepeli, a Kálvária-téri és az Elemér-utcai mézszárszék és hentesüzem megnyitására iránt. A mézszárszékek és hentesüzemek megnyitásának máris érezhető a hatása, mert azokon a helyeken, ahol az említett üzemek fölállítottak, 10-20 százalékkal olcsóbb lett a hús ára még a magánkereskedelemben is.

Ebben az esztendőben különben 3 új fiókot állított föl a szövetkezet, de az 1913. év végéig még 4 új

fiók fölállításával nagyobbodik az a terület, amelyen a fogyasztók szervezése folyik.

Az Általános Fogyasztási Szövetkezet forgalmának az emelkedése – amely egyúttal bizonyítéka a hasznos munkának is – az alábbi adatokból tűnik ki:

Az 1912. évi forgalom 3,031.305.80 korona, szemben az 1911. évi 2,245.400.24 koronával és így a forgalomemelkedés 785.905.56 koronát, azaz 34.99%-ot tesz ki. Ebben a forgalomban benne van a Wekerle-telepi mézszárszéknek 8 hónap alatt elért 116.812.01 korona és a Széchenyi-telepi mézszárszéknek 2 havi 12.769.92 koronás forgalma is.

A szövetkezeti agitáció ebben az esztendőben is lankadatlanul folyt. Az erre a célra megalakított üzletkerületi bizottságok taggyűjtőmunkája a tagszaporulatot meg is látszik. A taglétszám az 1911. évi 16.625-ről 22.447-re emelkedett és így a tagszaporulat 6182, azaz 38%. A befizetett üzletrészek összege 139.505.81 koronát tesz ki az 1911. évi 103.025.81 koronával szemben. Sokkal nagyobb szabású volt a takarékbetétek elhelyezése, amely azáltal vett lendületet, hogy a munkások megtakarított filléreik elhelyezésénél is ezt a munkásintézményt keresték föl, másrészt pedig a tömegsztrájkra való előkészület következtében a munkások nagyrésze takarékoskodott és a megtakarított összegekkel a szövetkezet útján kívánta erősíteni azt az élelmiszerraktárt, amely esetleg harc esetén is jó szolgálatot tehetett volna a harcoló munkásságnak.

A szövetkezetnél elhelyezett takarékbetétek összege 1912-ben 650.967.64 koronát tett ki, szemben az 1911. évi 362.921.79 koronás betéttel és így az emelkedés 288.045.85 korona volt. Ha ehhez hozzávesszük még az 1912-ben kifizetett 602.417.21 koronát, akkor megállapítható az, hogy 1912-ben 890.463.06 koronát helyeztek el a munkások takarékbetétek fejében.

A szövetkezet egyik törekvése a vidéki mozgalom fejlesztése is és ma már igen sok helyen szép eredményeket tudnak is fölmutatni az elvtársak. Noha a vidéki városokban a mozgalom lassabban halad csak előre. Újabb szövetkezet alakult Ruttkán, ahol a vasúti munkások csoportosulnak a szövetkezeti mozgalom zászlaja alá. A vidéki szövetkezetek közül a legjelentősebb a székesfehérvári, ahol 1912-ben már 65.226 koronára forgalmat érték el, a hódmezővásárhelyi, ahol ; 27.448 korona volt a forgalom, míg a békéscsabai, a szarvasi, a szegedi, a verbicsi és szabadkai szövetkezetek forgalma ennél az összegnél kisebb volt.

Amint ebből az ismertetésből is látható, a szövetkezeti mozgalom fokozatosan halad előre és ezen az utón nemsokára elérhető lesz az, hogy azokról a kisebbszerű termelésekről, amelyekről ezen a helyen nem szólunk, mindinkább áttérhessen az Általános Fogyasztási Szövetkezet a nagyobbszabású termelőüzemek fölállítására. Az elvtársak agitációjától, a fogyasztófrók tömörítésétől függ ennek a sikere.

Állami tűzkárbiztosítás.

Különös véletlenségek játszhattak közre abban, hogy a napisajtó egyáltalában nem foglalkozott a Községi és Körjegyzők Országos Egyesületének avval a fölterjesztésével, amelyben a tűzkárbiztosítás államosítását kéri az Egyesület a kormánytól. Az egyetlen lap, amely kellő alakban foglalkozott evvel a memorandummal: a *Köztelek* volt. Ez nekitámadt a jegyzőknek, hogy mit ütik bele ilyesmibe az orrukat? Es hogy ha már mindenáron a biztosítás ügyével akarnak foglalkozni, hát akkor okosabban teszik, ha az államosítás helyett a Gazdák Biztosító Szövetkezete érdekében ügynökösödnek.

Pedig nagy kár előtött a memorandum fölött csak úgy napirendre térni és a jegyzők okosan tennék, ha nem engednék elaludni ezt az ügyet, hanem megfelelő agitációval állandóan napirenden tartanák. Éppen a biztosítási és ennek minden ága az, amely szinte predestinálva van arra, hogy állami monopóliumot képezzen. Meglehetősen biztos matematikai alapokon nyugodván az üzlet: mindenféle kockázat itt ki van zárva és még ha sokkal kevesebb nyereséggel elégszik is meg az állam, mint a horribilis osztalékokat fizető biztosító-társaságok, még mindig tekintélyes jövedelme lehet minden rizikó nélkül a biztosítási üzletből, amely – pláne a kötelező biztosítás mellett – a lakosság külön megterhelése nélkül játszva előteremthetné a szociálpolitikai alkotásokhoz szükséges milliákat.

És ha csupán a tűzbiztosítást tartjuk is szem előtt – ámbár az életbiztosítás még fokozottabb mértékben kínálja önnönmagát az államosításra – a tűzbiztosítási üzletben is bizonyosan felmegy Magyarországon 50 millióra az évi díjak összege és bár erre külön kimutatás nincsen, valószínűnek tartjuk, hogy ezeknek a díjnak 10%-a tiszta nyereségként marad vissza a biztosító-társaságok zsebében.*) Ha csupán erről az összegről volna is szó, ez is mesés perspektívát nyújtana a mi viszonyaink között, ahol a munkás-biztosítás szerveinek véres harcot kell vívniok néhány százezer korona állami hozzájárulásért.

Az ilyesmiről hallgatni – no hát ez még megjárja. De ledorongolni csak azért, mert egy jó kis agrárius boltnak, a Gazdák Biztosító Szövetkezetének az üzletét elrontaná: ez oly foka a brutális önzésnek, amely miatt igazán szégyellheti magát, aki elkövette.

Az építőipar válságáról

az „Építőmunkás” a következőket írja:

Budapest székesfővárosban folyamaiban levő építkezések.

Szövetségünk 1913 szeptember 15-iki felvétele.

Kerület	Az építkezések magassága emelet szerint										Átalakítás	Összesen			
	Flds.		I. em.		II. em.		III. em.		IV. em.				V. em.		
	Falazás	Vakolás	Falazás	Vakolás	Falazás	Vakolás	Falazás	Vakolás	Falazás	Vakolás			Falazás	Vakolás	
I.	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—	3
II.	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
III.	2	1	1	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	4
IV.	—	—	—	—	—	—	2	—	1	1	1	—	—	1	5
V.	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	4	—	1	—	5
VI.	3	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	2	5	13	
VII.	—	2	—	1	1	—	—	1	3	1	—	—	3	12	
VIII.	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	
IX.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
X.	—	5	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	5	
Összesen	6	9	1	3	6	2	7	2	10	4	5	3	1	69	

A fővárosi szaktársak immár felismerték az építkezésekre vonatkozó statisztikai megállapítások szükségességét, aminek következtében a fővárosi építőmunkásszervezetek összvetősége elhatározta, hogy a jövőben a fővárosban évenként négyszer és pedig március 15-én, június 1-én, augusztus 15-én és december 1-én terepszemlét tart. Minden ilyen alkalomkor összeírta a fővárosban levő összes építkezések számát, azok ne-

*) Magyarországon és Ausztriában 1912-ben 43 biztosító-társaság: foglalkozott tűzbiztosítással. Ezek bruttó díjbevétele 236 millió korona volt. Ebből a viszontbiztosítási díjak levonása után maradt nettó díjként 128 millió korona, amelyből a kárösszegek és költségek leszámítása után feleslegül maradt 12.3 millió korona.

vét stb. és az összegyűjtött anyagot statisztikailag feldolgozva egyrészt az Építőmunkásban közli, másrészt az Építőmunkás-Otthonban egy erre a célra szolgáló térképen szemléltető módon ismerteti, hogy a folyamatban levő építkezések a főváros mely területén vannak, honnan közelíthetők meg leggyorsabban és legkevesebb fáradtsággal, valamint az építkezések milyen előrehaladt állapotban vannak stb. így amellet, hogy a várható jó vagy rossz gazdasági konjunktúra készülségben találhat bennünket, a szaktársak mindegyike megmenethetik a célnélkül munkakeresés fáradtságaitól.

A második terepszemle eredménye azt igazolja, hogy a gazdasági válság június 30 óta fokozottabb mértékben sújtja összes borzalmasságaival az építőmunkásságot. A gazdasági konjunktúra az építőiparban nem javult, hanem rosszabodott. Míg a június 30-iki terepszemle megállapítása szerint a 13 átalakítás leszámításával 80 új épület volt, amelyek közül 11 földszintes, 10 egyemeletes, 10 kétemeletes, 18 háromemeletes, 18 négyemeletes, 13 ötemeletes, addig a szeptember 15-én megtartott terepszemle adatai szerint az épületek számát és nagyságát tekintve, számbelileg és lényegében is az eredmény szeptember 15-én kedvezőtlenebb. Az eredményt az alábbi statisztikai táblázatban ismertetjük.

Ha a 69 építkezésből az átalakításokat leszámítjuk, amelyek között számbavehető egy sincs, akkor kitűnik, hogy az új épületek száma csak 58. a június 30-án létezett 80 épülettel szemben. A csökkenés tehát a mai válságos időben igen lényeges, amely ismételt mintegy 500 kömüvel szaporította a munkanélküliek számát és háromszor ennyi napszámot tett kenyértelemné. Ezek a számok egyben azt is tudunkra adják, hogy ebben az esztendőben javulást nem várhatunk és a fővárosi szaktársak százai, sőt ezrei olyan irtózatossá nyomorok néznek elébe, amilyenre még a legöregebb építőmunkások sem emlékeznek. Ennek az óriási nyomornak az enyhítésére sem a kormány, sem a főváros nem tesz semmiféle kísérletet – azaz igen, Tiszáék és Bodáék a munkanélkülieket összefogdossák és mungóék csavargóbírósa fog gondoskodni kenyérről és lakásról. így apasztják Magyarországon a munkanélküliek számát: egyszerűen csavargóknak minősítik őket.

Az állami telepítések.

A kiegyezés után a Szapáry-kormány kezdett nálunk első ízben telepítésekkel foglalkozni.

Ez a telepítés, mely Arad, Bácsbodrog, Torontál, Temes, Krassoszőrény és Hunyad, míg az Erdélyben Kolozs, Tordaaranyos, Szolnokdoboka, Nagyküküllő és Besztercenaszód megyékben 43 új községet létesített, részben pedig megnagyobbított, 1880-ban, tehát 33 évvel ezelőtt vette kezdetét s tartott egész napjainkig, illetőleg az 1909. évig. 1909. év óta, tehát immár 5 év óta a telepítés szünetel. A legmozgalmasabb volt az 1882-ik év, amikor 6 község (köztük a csángó községek) és az 1903. év, amidőn 10 község, köztük az erdélyi magyar telepek nagyobb része létesített. Megyék szerint a legtöbb községet, illetőleg telepet alapított az államkincstár Krassoszőrény megyében, ahol jelenleg 11 és Temes megyében, ahol 9 telep van. A telepítés mérvét

különben a következő kimutatás mutatja be szemléltetően :

Sorszám	megye	A létesített községek száma	Tertület kat. hold	Lakosság (1910-ben)
1.	Krassószörény	11	26,237	12,312
2.	Temes	9	32 715	17,973
3.	Toronál	6	28,216	17,533
4.	Bácsbodrog	5	19,010	10,899
5.	Arad	2	3,610	5,350
6.	Hunyad	2	1,693	1,371
7.	Torda-aranyos	2	5,806	5,683
8.	Kolozs	2	6,279	3 234
9.	Szőnokdoboka	1	806	1,082
10.	Nagyküküllő	1	783	2,048
11.	Beszterce-naszód	1	687	9,457
		42	124,797	78,942

1880-ban a telepítés megindításakor még csak 26.000 ember élt ezeken a telepeken.

Az 1880-ban megkezdett állami telepítésnek az 1909. évig terjedő időszakát két, egymástól lényegesen eltérő részre választja a magyar törvényhozás által 1894. évben alkotott *telepítési törvény*. Az 1894. év előtti törvényi felhatalmazáson nem alapuló telepítések az államkincstárnak mint vagyonjogi alanyként ténykedése, míg a törvény meghozatala után a magyar állam mint impérium is kezébe vette ennek a birtokpolitikai mozgalomnak végrehajtását, egyrészt tulajdonjogilag jelentékeny megszorításokat kötvén ki telepeseivel szemben, de másrészt támogatást kezét is jobban nyújtván ki feléjük. Az 1894. évi V. törvény cikk, mely a telepes ingatlanokra a telepes nevére történt bekebelezéstől számított 15 évig a kincstár elővásárlási jogát biztosította, s mely az összes középületekre és közcélokra szolgáló földeknek ingyenes átadását mondta ki, egész új irányt adott a telepítés ügyének.

A telepesek 50 évi törlesztésre kapják birtokaikat, melyek nagysága 15 és 37 hold között váltakozik; a leggyakoribb a 20 holdas gazdaság. A telepítési törvény kétféle telepest különböztet meg: gazdálkodó és munkás telepest, s a gazdálkodó telepesnek adandó terület minimumát 10 kat. holdban szabja meg. Megállapítható tehát, hogy a kincstár ezt a minimumot sehol sem tartotta meg, miután az eddig gazdálkodó telepesnek kiadott legkisebb terület 15 kataszteri hold volt. A kiosztott birtok nagysága különben egy telepen ugyanaz, s így nem lehet a telepesek között irigység vagy féltékenység azért, mert egyik kisebb, másik nagyobb birtokot kapott volna.

Az 50 évi törlesztéssel eladott gazdálkodó telepes birtokok árai méltányosan állapították meg. A 20 holdas birtok átlagos vételára 7000 K., míg az átlagos évi törlesztési részlet 250 K. Megállapítást nyert az, hogy ez az évi annuitás mindenütt alacsonyabb, mint a hasonló földekért fizetni szokott hasznbér.

A törvény meghozatala óta az 1909. évig lefolyt 15 év alatt létesítette az államkincstár a telepes községek nagyobb felét, nevezetesen 22 telepet. Az utolsó telep, mely még *Darányi* minisztersége alatt alkotott, a Krassó-Szörény vármegyében fekvő *Vásáros* oláh községhez csatolt *városi telep*. Azóta, tehát immár 5 év óta az állam telepítési mozgalma szünetel. A telepítés történetében nevezetes év az 1909. esztendő, amikor Darányi Ignác a képviselők sürgetésére benyújtotta a magyar birtokpolitika majdnem minden kérdését felölelő és 368. §-t tartalmazó *telepítési törvényjavaslatát*. A törvényjavaslatból nem lett törvény. E törvényjavaslat 120 millió koronát szánt az állami telepítés céljaira s az állam összes mezőgazdasági ingatlanait (kivéve a

különleges célokot szolgálókat) az országos telepítési alap vagyonához csatolta. Ennek a törvényjavaslatnak másik legfontosabb intézkedése volt a *középbirtok létesítése*.

E törvényjavaslat 10. §-a szerint minden 1800 kat. holdnál nagyobb telepen egy legfeljebb 500 kat. holdig terjedő *telepes középbirtok* is létesítendő. Hogy ez a telepítési politika inkább a törvényt sürgető képviselő urak, mintsem a nép felségelyezésére irányult volna, azt az indokolásból határozottan ki lehet olvasni. A parasztnak 10–20 holdat, az urnák 500 kat. holdat: ez lett volna a Darányi nagyszabású telepítési politikája.

A földreformerek,

szeptember hó 29-én tartották második kongresszusukat Németországban. A kongresszuson a következő határozati javaslatok nyertek elfogadást:

A német földreformerek szövetsége tiltakozik a városi önkormányzati jogkörbe való beavatkozás ellen, amelyet a porosz községi szolgáltatásokról szóló javaslat vesz tervbe, mely arra akarja kényszeríteni a községeket, hogy a mezőgazdaságilag használt telkeket ne értékük, hanem hozadékukban vonja adó alá. *A kongresszusis a közönséges érték alapján kivetett adóban*, amint azt a Miquel-féle törvény kimondja, *a közterhek legigazságosabb megosztását látja*. Ez okból nem ezen törvény eltörlése, hanem továbbfejlesztésére ajánlatos, és pedig: 1. az önbecslés alkalmaztassák ott, ahol a telek értéke másképp meg nem határozható; 2. az így megállapított érték szolgáljon kisajátítási értékül is.

A kongresszus azzal a sürgős figyelmeztetéssel fordul a birodalmi munkásbiztosítási hivatalhoz, hogy a tartalék alapoknak ingatlanokba való fejlesztésénél ne pusztán üzleti szempontok szerint járjon el, hanem higieniai és szociálpolitikai szempontok szerint is. A tartalékalap lehető nagy része egészséges lakások építésével foglalkozó egyesületeknek adandó ki.

A kongresszus azzal a sürgős kérelemmel fordul a szövetségi tanácshoz, hogy az építési követelések védelméről szóló törvény második része is mielőbb életbe lépjen.

A tizedik nemzetközi lakáskongresszus

Hágában folyt le 14 állam képviselőjében. Elnökké Fock holland gyarmatminisztert választották meg. al-elnökké az állandó nemzetközi választmány tagjait, Magyarország részéről dr. Ferenczi Imrét, aki a magyar lakásügy állásáról és haladásáról nagyszabású tanulmányt dolgozott ki a kongresszusra. A kongresszus első pontja „Az egészségtelen lakások megjavítása és kiürítése” volt. Előadója Peck asszony volt. lakásfelügyelő Amsterdamban. Előadó szerint az egészségre veszélyes lakásokat még akkor is ki kell hatóságilag üríteni, ha egészséges lakás nem is áll rendelkezésre. Nagy vitát keltett előadónak azon nézete, hogy a lakatlanok nyilvánított épületek csupán a telek és a nyers építési anyag megtérítése ellenében sajátítandók ki. A nagyszámban megjelent és jól szervezett német ház- és telektulajdonosok, akiknek reformellenes álláspontját maga Dernburg volt német államtitkár utasította vissza, persze ugyancsak lármásan tüntettek Peck asszony ellen. Dernburg szerint aki egészségtelen lakást ad bérbe, éppen úgy büntetendő, mint aki bűdös halat árul, – és miként romlott árut elkobozzák, éppen úgy kártérítés nélkül tiltandó be az egészségre veszélyes lakás bérbeadása is. A kongresszus mellett foglalt állást, hogy országos lakástörvények alkotandók, kisajátítási felhatalmazással, amint az némely európai és északamerikai államban már ma is fennáll, és a

lapunkban már ismerteti porosz tervezetben is kilátásba van helyezve.

W. Thomson referált a *vidéki lakásviszonyokról*. A kormányok kényszerítsék a vidéki hatóságokat a lakásépítés gyorsabb tempójára. Az angol munkás szempontjából legcélszerűbbnek a cottage rendszer mutatkozott. Az angol cottage legalább egy lakszobából, 3 hálószobából, konyha és mellékhelyiségekből áll. Az ír lakástörvény folytán 42.000 cottage épült. Minden munkás kap kívánságára egy darab földet a hatáskörökön, hogy azon államsegélyvel építhessen. Lloyd George most azon fáradozik, hogy még az írnel is nagyobb szabású lakásreformot létesítsen Angliában.

Némi jóakarató színezéssel bemutatásra kerültek e pontnál a kongresszuson a mi 1907 évi munkás lakástörvényünk és eddigi eredményei is, amelyeket Thomson kielégítőnek talált. Nálunk eddig mintegy 12.000 cottageszerű munkáslakás épült. Zömük egy szobából és konyhából áll.

A kongresszus harmadik tárgya a *lakások túlszűfolttsága* volt. Előadója jó német beamterhez illő alaposítással statisztikát ajánlott a baj orvosságául. A kongresszus többsége azonban azon a véleményen volt, hogy csakis hatósági beavatkozással és pedig városi építkezéssel lehet a bajon segíteni.

A *városépítési szabályzat* kérdéséhez dr. Harrer Ferenc fővárosi tanácsos is hozzászólott. Ismeretes álláspontja szerint csakis a városnak legyen joga szabályozási terveket alkotni, a telektulajdonosoktól elvonandó a jog, hogy telekszabályozásokat követelhesse a várostól. A város korlátlan kisajátítási joga mellett foglalt állást és amellett, hogy a csatornázás stb. által előálló terhek jó részét az illető telektulajdonosok viseljék, az utakért pedig kisajátítási árt ne követelhesse. Előadását nagy elismeréssel fogadták.

Nemzetközi antialkoholista kongresszus.

volt szeptember hó végén Milanóban, mely hat napig tartott. 40 állam volt hivatalosan képviselve, köztük Magyarország is. A megnyitó beszédet prof. Marchiafava tartotta: *Az alkohol pathológiájáról*, vázolván az alkohol okozta anatómiai elváltozásokat.

Az első nap tanácskozásának tárgya: Az alkohol okozta erkölcsi elfajulás volt. Prof. I. Van Rees (Hollandia) rámutatott a beszámíthatóság csökkenésére, az akaraterő gyöngülésére, és a családi kötelék meglazulására az alkohol élvezet folytán. Turner Ral londoni tanár szerint az alkohol élvezete természetellenes, az ember természeténél fogva nem kívánja az alkoholt.

A második nap: *az alkoholtermelés közgazdasági szerepével foglalkozott*, az alkoholtermelők machinációját leplezték le a mozgalom ellen. Dr. Hartwig igazgató a világ sörtermelésével foglalkozott, melyet évenként 300 millió hektóliterre becsült. Az emberiség 10¹-15.000 millió márkát költ évenként csak sörre.

Dr. Matti Helenius-Seppala a pálinka közgazdaságáról szólott. Dr. A. Holitscher az *alkohol és politika* összefüggéséről adott elő. A képviselőtestületekben korcsmárosok, sör- és pálinkafőzők ülnek, akiknek nincs inyükre, hogy alkohol nélkül folyón le egy választás, ür. Daum bécsi ügyvéd az *alkoholizmus és az állam* címen tartott előadást. Kimutatta, hogy az állam az alkoholból származó bevételeit busasan visszafizeti közgazdasági, büntetőügyi, szegényügyi stb. kiadásokban. Egy svéd statisztika kimutatta, hogy a szegényalpok által eltartott gyermekek fele alkoholista családokból származik. Dr. Kögler alsóausztriai munkásbiztosítási igazgató az alkoholnak a munkásbiztosítás terheivel való összefüggésére mutatott rá, energikus beavatkozást követelvé. Dr. Miemain (Paris) a községi budget

kérdéseit világította meg az alkohollal való összefüggésében.

Sherwell angol képviselő az alkohol okozta közgazdasági károkról szólott. Nagybritanniában 95 millió font sterlinget adnak ki évenként szesze. Olyan összeg ez, mely minden munkás számára lehetővé tenne 65. évtől kezdve egy nyugdíjat.

Prof. Forel elítélte az orosz antialkoholista mozgalom hiányos intézkedéseit. Megemlítette a nagy tudós, hogy még az angol abstinens egyesületekben is képviselve vannak a sörfőzők, akik belopózkodtak oda, azzal a cézzal, hogy az egyesület minden intézkedését meghíúsítsák. (Mit szólna ez a derék tudós ahhoz, hogy nálunk a Good-Templar-rend főtitkárja, dr. Dóczy Imre képviselőválasztásánál csak úgy folyt a pálinka. hogy az összes választók tökrészezen szavaztak le – az ellenjelöltre.)

A harmadik napon a kongresszus: *borteknikai kérdésekkel foglalkozott*. Bestorelli és Monti olasz tudósok kémiai és higiéniai kutatásaik javarészét mutatták be. Kimutatták, hogy az erjesztéstől megfosztott must egyike a legkitűnőbb tápszernek.

Igen figyelemreméltó volt Prof. Marescalchi előadása, aki a monteratói szőlőtulajdonosok képviselőiben beszélt. Ezek a szőlőtulajdonosok legjobban tudják termésüket értékesíteni, ha azt mint szőlőt adják el, vagy préselik vagy abból különféle izeket, koncentrált mustokat készítenek. Egy másik előadó az alkohol rombolásait mutatta be a *gyarmatokban*.

A negyedik nap főtémája ez volt: Az alkohol és a munkások; az ötödik napé: az alkoholisták gondozása, a bor- és pálinkamérések számának korlátozása. Az utolsó nap: az alkoholelles gyermeknevelés kérdéssel foglalkozott. Miss M. Brehm 30 évi amerikai tapasztalat nyomán mutatta fel a fontos kérdés részleteit. A kongresszus – melylyel egyidejűleg ugyanott több abstinens és rokon egyesület ülésezett, – legközelebb 1916-ban lesz Kopenhágában.

Nemzetközi iskolahigiéniai kongresszus.

Buffalo, augusztus 29.

Pedagógusok, orvosok és szociológusok óriási tömegének részvételével tartották meg ezen a héten a 4-ik nemzetközi iskolahigiéniai kongresszust. Több mint 1500 delegátus jelent meg a kongresszuson, köztük dr. Wu-Lien-Teh, a kínai kormány kiküldöttje is.

A kongresszus tárgyai között a nemi felvilágosítás problémája keltette a legnagyobb érdeklődést. A delegátusoknak egy töredéke azon az előbb általánosan elfogadott állásponton volt, hogy a gyermekekkel egyáltalában semmit se szabad közölni a nemi élet dolgairól. Különösen a kongresszus elnöke, dr. Charles V. Eliot, a Harvard-egyetem volt rektora ostromozta kemény szavakkal ezt a – mint ő nevezte – „hallgatásra való összeesküvést”. És a legtöbb delegátus tényleg azon a nézeten volt, hogy bizonyos korban fel kell világosítani a gyermekeket, csak abban nem tudta h megegyezni, hogy ez az iskolában történjék-e, vagy a család ügyének tekintessék.

Nagy érdeklődést keltett Baskerville és Winslow tanárok előadása a newyorki iskolák levegőjével végzett vizsgálatokról. A város különböző részén fekvő 10 tanterem levegőjét vették és a megejtett vizsgálat szerint egy köbláb levegőben mintegy 600 porszemecske és 100 baktérium találtatott, ami a két kutató szerint nem kedvezőtlen eredmény.

Ugyancsak dr. Winslow, a newyorki természet-tudományi múzeum igazgatója tartott előadást a gyermekeknek a legyek és moszkítókat elleni küzdelemre való neveléséről. A gyermekeket illusztrációkkal és

mozgóképekkel tarkított előadásokban oktatják ki e férgek kártékony volta felől és megtanítják őket arra, miként kell küzdeni a szaporodásuk ellen. Az utolsó évben már 52,000 gyermek részesült Newyorkban ilyen oktatásban.

A kongresszus majdnem beláthatatlan anyagot hordott össze a fogápolás, anyaságvédelem, iskolai étkezés, gyengetehetségükkel való bánásmód, iskola-építkezés stb. köréből és végezetül határozatilag kimondotta, hogy a legközelebbi kongresszust Brüsszelben fogják megtartani.

H. N.

Az új angol szakszervezeti törvény.

(Trade Union Act. 1913.) Amint még emlékezetes az 1909. kelt „Osborne Judgment” (ítélet) nagy mértékben bénította a szakszervezetek tevékenységét. Egy Osborne-nevű vasúti hordár pert indított az Amalgamated Society of Railway Servants ellen: az ítélet megtiltotta a Trade Union-oknak, hogy jövedelmüket politikai célokra fordítsák. Ezek ugyanis a választási költségek és a képviselők fizetésének fedezésére évente minden tagtól 2 d. (mikor később a képviselők az államtól fizetést kaptak 1 d.) járulékot szedtek. Mikor azután ezen járulékok behajtásánál az ítélet folytán nem alkalmazhattak kényszert, azok naivon gyéren folytak be.

Az angol kormánynak sikerült most ezen a bajon segítő törvényjavaslatát a Labour Party kedvéért az alapvetet nem módosító változtatásokkal tető alá hozni és ezáltal a neki eddig is többséget biztosító Labour Party részéről öt fenyegető veszélyt elhárítani.

Az „Osborne ítélet”-tel ellentétben az új törvény megengedi a Trade Union-oknak, hogy politikai célokra járulékot szedjenek, ha ezt a többség elhatározza, de ha a kisebbség tagjai továbbra is ellenkeznek, ezen kötelezettség alól feloldandók.

A törvény nem váltotta be a Labour Party reményeit, mert ezek az „Osborne Judgment” teremtette helyzet teljes megváltoztatását kívánták. A konzervatívok meg elégedetlenek, mert a kisebbség jogai szerintök nincsenek eléggé megvédve.

Ennek megértéséhez lássuk a Trade Union-ok összetételét.

A Trade Union Congress 202 Trade Union-t, 1.662,163 taggal egyesít, tehát egy negyedét az összes angol Trade Union-oknak, melyek száma 1911-ben 1,168 volt 3.010,346 taggal. Ez a T. U. Congress sok éven át ellensége volt a szocialista áramlatnak, sőt mindenféle parlamenti képviselőnek is. Annak a felfogásnak hódoltak, hogy a Trade Union-ok ipari és nem politikai egyesületek, amelyek boldogulásukért bérharcokban és nem politikai téren küzdenek. És ma is a tagok tekintélyes része ezen a nézeten van. A szocialista ideálok azonban mindinkább terjedtek körükben és az ifjabb tagoknak sikerült az öregektől a vezetőserepet magukhoz ragadni. A Trade Union Congress által 1900-ban Phymouth-ban összehívott értekezleten azután sikerült a szocialista egyesületek segítségével a Labour Party-t megalapítani. Ez a párt ma 141 Trade Union-nak (1.501,783 taggal) és két szocialista egyesületnek: az Independent Labour Party-nak és a Fabian Society-nek (a kettőnek együtt 31,404 tagja van) és 149 Trade Cuneilnak és Local Labour Party-nak a parlamenti képviselője. Tulajdonképeni ereje azonban a Trade Union-okban és nem a szocialista egyesületekben van. Negy-

ven mandátummal bír, ebből esik a Trade Union-okra, 7 az Independent Labour Party-ra és 1 a Fabian Society-ra.

Ezek után érthető, hogy a munkásság politizálását elvből helytelenítő, konzervatívok miatt akarják a politizálásra nem hajlandó kisebbséget az erre irányuló kényszer ellen védeni, különösen miután helyenként a Trade Union-okba való belépés nem önkéntes, de kötelező.

Ha az új törvény nem is változtatta meg teljesen az „Osborne Judgment”-et, hatása majdnem olyan lesz, mert a Labour Party befolyása nőni fog és a Trade Union-ok tagjait minden eltérő politikai felfogásuk ellenére is azonosítani fogják a párttal.

Mindkét részről jelentős az egyik módosítás, amelyet a Labour Party egy tagja indítványára fűztek a harmadik paragrafushoz. Ennek erejénél fogva a kisebbségnek *ill.* tagja, akik azért mert a többség határozatát visszautasította, a vezetőség jogaiban háborgat a Friendly Society-kat Nyilvántartó Hivatalhoz fordulhat panasszal. A kisebbség jogait ez az intézkedés teljesen megvédi, de a Trade Union-oknak is javukra lesz. Eddig u. i. gyakran megtörtént, hogy valamelyik munkaadó, hogy valamelyik a Trade Union-nak bajokat okozzon ellene egy megvesztegetett tag által a saját költségére hosszas pert folytatott. Ennek az állapotnak most az új törvény véget vetett.

Munkásbiztosítás.

Rovatvezető: dr. Halász Frigyes,
az Országos munkásbelegsegélyző- és balesetbiztosító-pénztár s. titkára.

Az 1912. évi baleseti költségek. Az Országos Pénztár befejezte az 1912. évi baleseti költségek kiadásához szükséges számításokat, s a kiadások szétküldése most van folyamatban. A költségfedezeti ágazatban az összköltség 7,307.084 koronát tesz ki; az összes beszámítható munkabér pedig 570,583.398 koronára rug. A baleseti költségek a munkabérek 1%-át *megint* meghaladják, s így a T. 38. §-a szerinti tartalékolás, mely már tavaly is elmaradt, ismét mellőzendő volt. A költségfedezeti üzletágnak a legalacsonyabb veszélyességi osztályba tartozó üzemében (közép arányszám alapul vételével) a munkabérek 0'12%-a, a legmagasabb veszélyességi osztályban levő üzemekben a munkabérek 4.31%-a a fizetendő baleset-járulék. A tőkefedezeti üzletágban az összköltség 2,808.944 K., a munkabérek összege 77,608.555 K. Ezen üzletágban a legalacsonyabb veszélyességi osztályban a munkabérek 0.22% -a, a legmagasabb osztályban 7-46%-a a baleset-járulék.

A baleseti költségek és munkabérek alakulása 1907 óta a *költségfedezeti* ágazatban a következő volt:

Költ.égek :	Munkabérek :
1907-8 1.133.660	713.248.481
1909 4.089.419	50 .256.324
1910. 5.062.876	528.086.916
1911. 5.371.789	514.375.884
1912. 7.037.084	570.583.398

Ha a két számoszlopon végig nézünk, láthatjuk, hogy míg a baleseti költségek a normálisan kialakultnak mondható 1909. évtől számítva a 6 év lefolytával G évfolyam sérültjeinek eltartása folytán természetszerű-

leg $\frac{80}{100}$ -dal, addig a munkabérek csak körülbelül $\frac{12}{100}$ -ad résszel növekedtek

A költségek 80%-os növekedésével szemben a teherviselési alapnak csak 12%-kal (tehát Vr-nyi arányban) való növekedése teszi érthetővé, hogy a fizetendő baleseti járulékok minimális és maximális mértéke a munkabérek százalékában kifejezve, ugyanezen időszakban a következőleg alakult:

1907—8	: 0·01%	— 0·53%
1909	: 0·08%	— 2·68%
1910	: 0·09%	— 3·18%
1911	: 0·10%	— 3·38%
1912	: 0·12%	— 4·31%

Ugyanez a fejlődés a *tőkefedezeti* üzletágban is.

Költségek : Munkabérek :

1907-8.	179.703	59.229.558
1909.	837.298	61.415.680
1910.	1.493.012	70.543.778
1911.	2.169.742	88.872.694
1912.	2.808.944	77.608.555

Itt tehát a normálisan kialakultnak mondható 1909. évtől számítva a költségek összege 250%-kal, a munkabér alap pedig 27%-kal növekedett. A teherviselési alap és a költségek növekedése tehát úgy aránylik, mint 1 : 9. Ennek megfelelően a fizetendő baleset-járulékok minimális és maximális mértéke a munkabérek százalékában kifejezve, ezen idő alatt a következő képet mutatja:

1907—8	0·01%	— 0·52%
1909	0·08%	— 2·78%
1910	0·13%	— 4·37%
1911	0·15%	— 5·00%
1912	0·22%	— 7·46%

Dr. Szemenyei Kornél, országos pénztári aligazgatónak lapunk ugyanezen számában megjelenő cikke meggyőzően mutat rá azokra az okokra, melyek a baleseti járulékok ezen kedvezőtlen alakulását előidézték. A baleseti járulékok csökkentésének két módja van: az egyik a baleseti költségek csökkentése, a másik a teherviselési alap, a beszámítás alá kerülő munkabérek összegének növelése. A baleseti költségek csökkentését csakis erélyes balesetelhárítási intézkedésekkel lehet elérni, s elmaradottságunk e téren adja az egyik magyarázatot a baleseti járulékok emelkedéséhez. A beszámítás alá kerülő munkabérek összegének növelése, a teherviselési alap mentől szélesebb kibővítése pedig mentől több üzemnek a biztosításba való bevonásával történhetik.

A szociális szempontokon kívül munkaadói finansziális érdek is tehát a biztosítási kötelezettség mentől szélesebb kiterjesztése. Sajnos, a törvényhozás és a téves jogszolgáltatás százmillióra menő munkabéreket vont ki a teherviselési alapból. S míg egyrészt a cséplőüzemknél stb., kifizetett munkabérek 1912-től kezdve kivetettek a teherviselési alapból, addig a cséplőgépeknél „1907-től 1912-ig felmerült balesetek még továbbra is az országos pénztár által kártalanítandók, s így ezek a járadékok növelik a baleseti költségeket, anélkül, hogy a megfelelő munkabérek a teherviselési alapon is szereplnének. Bizonyos, hogy a gazdasági válság okozta nagy munkanélküliség a teherviselési alapot, a munkabérek összegét — különösen a tőkefedezeti ágazatban — szintén nagy mértékben csökkentette, anélkül, hogy a költségeknél számbavehetőleg éreztethette volna hatását, mert az első öt évfolyam járadékosai itt már egy a munkanélküliség által nem befolyásolható állandó em-

bertömeget jelentenek. De ha a gazdasági válság okozta nagy munkanélküliség szintén befolyásolta is a járulékok kedvezőtlen alakulását, a főmomentum, mely a munkanélküliség fellépte nélkül is előidézte volna — bár kisebb mértékben — ezt az alakulást, a fentemlített két tényező: a balesetelhárítás hiánya, és a biztosítási kötelezettség körének szűkítése volt. Éppen ezért azoknak, kik a legjobban fognak lármázni a baleset járulékok magassága miatt, ebből folyó elsődrendű kötelességük, hogy mindent elkövessenek a megindított balesetelhárítási akciónak erélyes keresztülvitele, s a biztosítási kötelezettség szűkítésének megakadályozása, sőt a biztosítottak körének mentől szélesebb kiterjesztése érdekében. A munkaadói finansziális és alkalmazott szociális érdekek összhangja e téren ellentmondást nem tűrő erejű egységes egészszé kell, hogy egyesítse az ipar minden tényezőjét.

A munkásbiztosítás reformja. A Budapesti Hírlap e tárgyban a következőket közli: „A kereskedelemügyi miniszter eltökélt szándéka, hogy a munkásbiztosítás elhibázott rendszerét megváltoztatja és az ország közvéleményének kívánsága szerint a biztosítótörvény helyett új javaslatot készített. A nagy eréllyel már megindult előkészítő munkálatból némileg következtetni lehet az új törvény szellemére. A kereskedelemügyi kormány megbízásából György Endre valóságos belső titkos tanácsos és Méhely Kálmán, a Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Szövetségének vezetőjára Angliába megy; György Endre a Lloyd George által alkotott munkásbiztosító intézményekről expozét csinál a minisztérium részére, Méhely Kálmán pedig a minisztérium által kijelölt több szakkérdésre fog tapasztalat alapján beszámolni. Az állami munkásbiztosítási hivatal elnöki tisztsége így természetesen betöltetlen marad.”

A „Munkaadó” a következő megjegyzéseket fűzte e hírhez:

„Örömmel üdvözljük ezt a jelenséget, amelyből arra lehet következtetni, hogy a munkásbiztosítás törvényének revíziójával a kereskedelemügyi minisztériumban immár komolyan foglalkoznak. Nem tagadjuk el azonban aggodalmunkat abban a tekintetben, hogy az angol munkásbiztosításnak előtérbe tolasásával nem annak a rendszernek a favorizálása fog-e előtérbe törni, amely mellett Tisza István gróf miniszterelnök annak idején a Magyar Figyelőben nagy idealizmussal foglalt állást, de amelyet mi a magyar viszonyokra átültethetőnek alig tudunk elképzelni. Itt másképp alakultak és fejlődtek a munkásszervezetek, más a taktikájuk, a pártpolitikától nem olyan mentesek, mint az angol szervezetek, s így a pénztárak intézményét egyenesen rájuk alapozni — attól tartunk — nagy veszedelemmel járna. A két kiküldött zsenialitására van már most bízva, hogy éles szemmel tudják megkülönböztetni, hogy abból is, ami Angliában jó, mi ültethető át veszedelem nélkül a magyar talajba. Reméljük, hogy a két kiküldött — bár praktikus pénztári tapasztalatuk eddig nem sok lehet — annál a kiváló érzéknél fogva, — amelyet a szociális ügyekben tanúsítottak, meg fogja találni a helyes megoldást ebben a bonyolult és nehéz kérdésben.”

Mi az angol példából kiinduló munkásbiztosítási tervekre a Szociálpolitikai Szemle 1912. évi november 20-iki számában már részletesen elmondottuk véleményünket. Ott — bár egészen más okokból mint a „Munkaadó” — mi is olyannak mondtuk az angol munkásbiztosítási szervezetet, amely hozzánk át nem ültethető. Ha azonban a kiküldötteknek sikerülni fog angolországi tanulmányaik révén — nem az eltérő milieuban csak sorvadásra vezető idegen szervezetet — de az an-

gol munkásbiztosítási törvényhozásnak mindenhol teremtsen alkalmas *szellemét* átplántálni új munkásbiztosítási törvényhozásunkba, úgy kiküldetésük valóban sikeres lesz.

Sérvbajnak a szolgálatban való újraképződése nem tekinthető baleset következményének. A földmivelésügyi miniszter, mint a gazdasági munkáskártalanítási ügyek felelőse fóruma határozott így, s a határozatot a következőleg indokolta: „Az Országos gazdasági munkás- és cselédsegélypénztár igazgatóságának H. J. gazdasági cseléd baleseti ügyében hozott határozatát a X. r.-t. k-i bérletének felelőse felülbíráltam és ennek eredményéhez képest azt indokainál fogva annál is inkább helybenhagyom, mert az országos közegészségügyi tanács véleménye szerint H. J.-nek 1911. évi október hóban konstataált sérve nem baleset következménye. A nevezett gazdasági cseléd ugyanis 1908. év óta lágyéksérvben szenvedett, amely miatt rajta 1909. évben a k-i kórházban műtétet hajtottak végre. Mint műtét után többször észlelhető, a sérv bizonyos idő múlva újraképződik még ott is, ahol az egyén minden erőltető testi foglalkozást kerülhet. Minthogy H. J.-nek 1911. évi október 5-én sérve minden különös behatás nélkül állott elő, ebben az esetben is a sérv oly módon képződött újra, mint a műtét után a legtöbb esetben szokott, s nem tekinthető valamely baleset következményének, annál kevésbé, mert H. J. ezt az állítólagos balesetét csak 5 nap múlva jelentette be, holott a rögtön támadt sérv erős, súlyos sérülést jelent, s mindig kizáródva lévén, el nem hallgatható súlyos és veszélyes tüneteket okoz.”

Póthitelek iránti kérelmek elbírálása terén nem mindenütt oly szigorú és elzárkózó az állam, mint az Országos Pénztárnál. Van a magyar államnak egy intézménye, amelyik az országos pénztárral egyenlő évi összeget, 1,300.000 K-át kapott költségei fedezésére, az év végére azonban 500.000 K túlkiadást produkált.

Természetesen póthitelt kért, s az 500.000 K-át meg is kapta. Ez az intézmény a budapesti m. kir. opera. Távol áll tőlünk, hogy e helyütt bírálatot kockáztassunk meg az opera működéséről, de valóban kevés jellemzőbb tünetet lehetne találni arra, hogy a mai hivatalos állam az elavult alkotmányszervezet folytán mily távol áll a nép, s különösen a dolgozó munkáscsoportok szükségleteitől, mint azt, hogy míg az esténként 2-3 órán át 1000 ember szórakoztatását ellátó operának az 1,300.000 K-án felül még egy ½ milliót tud adni, addig az $\frac{5}{4}$ millió munkás és családja egészségéről, betegség- és baleset esetén való biztosításáról gondoskodó munkásbiztosítás részére az 1,300.000 K-án felül a szükséges kiadásokra egy krajcárja sincsen.

Az Országos Pénztár üzembesorozó tanácsa. Nemrég hagyta jóvá az Állami Munkásbiztosító Hivatal az 1913-1917. évi ciklusra szóló veszélyességi táblázatot, amelynek alapján az Országos Pénztárnak az összes balesetbiztosításra kötelezett üzemekre nézve újra meg kell állapítani a veszélyességi osztályokat és arányszámokat. Ennek a fontos, felelősségteljes és nagy anyagi horderővel bíró kérdésnek rendezése végett alkotta meg a pénztár az üzembesorozó szaktanácsot,

amely hivatva lesz a kockázat értékelésben egységes és igazságos elveket megállapítani. Az Országos Pénztár főlkérésének az összes érdekeltségi körök legérzékenyebben tettek eleget és az ipari főfelügyelői kerületek vezetői közül megjelentek: Magyarits Ágós műszaki főtanácsos és Koiss Géza ipari főfelügyelő (Pozsony), továbbá a Gyáriparosok Országos Szövetsége részéről Bossányi Endre kir. tanácsos, az Építőiparosok Országos Szövetsége részéről Farkas Elek igazgató, az Ipartestületek Országos Egyesülete részéről Bartalffy János elnök, a Magyarországi Szakszervezeti Tanács részéről Böhm Vilmos, Knittelhoffer Ferenc és Hubay János, ezenkívül az Országos Pénztár elnökségének és igazgatóságának kiküldöttei. Garbai Sándor elnök üdvözölte a megjelenteket; Szemenyei Kornél aligazgató ismertette a tanács megalakítására vonatkozó előzményeket, ami után az elnök a tanácsot megalakultnak jelentette ki. Gallai Marcel titkár ismertette a tanács feladatait és azokat a módokat, amelyek szerint törvényes hatáskörében azokat végrehajtani lehetséges lesz. Teljes egyértelműség uralkodott abban a tekintetben, hogy az üzemek besorozásával kapcsolatosan egyúttal a baleset elhárítási tevékenység intenzívebb fölkarolása is szükséges, mert csak úgy lesz a munkások testi épsége jobban megvédhető és a baleseti terhek rohamos emelkedése meggátolható. A tanács a legközelebbi folytatja az akció részletes végrehajtására vonatkozó tanácskozásait.

Baleseti sérültek kórházi ápolásának 28 napon túli költségei. A m. kir. közig, bíróság közigazgatási osztálya folyó évi június 21-én hozott XX. sz. döntvényében ismételt arra a régebbi álláspontjára helyezkedett, hogy a baleseti sérültek ápolásából kifolyólag a kórházaknak az ápolás egész tartamára jár a legutolsó osztály szerinti ápolási díj, s a baleseti sérültek ápolási díjainak fizetésénél a pénztár nem veheti igénybe az 1907. évi XIX. t.-c. 59. §-ában a betegség folytán kórházba került biztosításra kötelezettekért nyújtott ama kedvezményt, hogy a 28 napi ápolásért csak a tagnak házi ápolás esetén kijáró táppénz erejéig viseli az ápolási költségeket.

Az O. P. ennek folytán felirattal fordult az állami munkásbiztosítási hivatalhoz annak szabályozása végett, hogy ezen költségek mely számla terhére irandók. Addig is, míg az állami hivatal e kérdést biztosítási tanácsülésben elintézi, az Országos Pénztár a kérdésnek következő módon való ideiglenes rendezését tervezi:

1. Ha a baleseti sérült ápolása 28 napon belül befejeződik, akkor az egész ápolási költség a betegsegélyezési számla terhére irandó.
2. Ha a baleseti sérült ápolása 28 napnál tovább tart, de 10 héten belül nyer befejezést, akkor a betegsegélyezési számla terhére irandók az első 28 napi kezelés költségei és az ezutáni költségekből a tagnak házi ápolás esetén kijáró táppénznek megfelelő része, az ezen felüli összegek pedig egyelőre – a baleseti kezelési számla terhére könyvelendők el, 10 héten belül felmerült kórházi ápolási díjkülönbözések alatt.
3. Ha a kezelés, illetve kórházi ápolás 10 hétnél tovább tart, akkor az eljárás ugyanaz, mintha az ápolás 4 hét után, de 10 héten belül nyerne befejezést, azon különbséggel, hogy a 10 hét utáni ápolási díjak és költségek teljes egészükben baleseti számla terhére irandók.

Joggyakorlat.

Amikor a vasútnak alkalmazottjaival szembeni kártérítéséről van szó, közömbös az, hogy ahol az állítólagos baleset történt, a m. kir. államvasutak vagy az osztrák államvasút tartja-e fenn a vasúti üzemet; a M. Á. V., aki saját alkalmazottjával szemben az 1907. évi XIX. törvénycikk 10. §-át igénybe vette, a balesetből eredő felelőssége alól nem mentesíthető azért, mert az ő érdekében és szolgálatában kifejtett munka közben történt baleset nem az ő pályatestén következett be.

A budapesti kir. Ítéltábla elutasította a sérültet a következő indokolással: Felperes azon az alapon követel kártérítést az alperestől, hogy 1909 december 13-án Marchegg állomáson, amikor ő mint alperesnél alkalmazott kazánfűtő az alperes vonatának szerelvényéhez tartozó gőzfűtőkazánban foglalatoskodott, egy más mozdony a kazánkocsiba ütközött, minek következtében felperes a kazánnak esett és munkaképtelenségét előidézett sérüléseket szenvedte. Marchegg állomás az osztrák államvasút állomása s felperes állítása és B. M., H. K., S. I. tanúk vallomása szerint, az alperes vonatai Magyarország határán túl eddig az állomásig haladnak, ahol a mozdonyt, ennek vezetőjét és fűtőjét az osztrák államvasút alkalmazottjai cserélik ki; azt pedig maga felperes sem állította, hogy ezen az állomáson a vasúti szolgálatot alperes állomási személyzete látja el és hogy a vaspályát itt az alperes tartja üzemben. Minthogy eszerint Marchegg állomáson a vaspálya üzeme nem az alperesé: az 1874. XVIII. t. c. 1. §-a értelmében azonban a vaspálya vállalat csak a saját üzeménél történt balesetekért tartozik felelősséggel; minthogy az imént felhívott törvénynek keretén kívül egyedül azért, mert felperes alperesnek alkalmazottja volt és a baleset őt az alperes részére teljesített szolgálat közben s ennek kocsijában érte, alperes kártérítő kötelezettségét megállapítani nem lehet; azt pedig, hogy alperes kötelezettségének valamely más, az általános magánjogban gyökerező esete fennforogna, felperes még csak nem is állította: ezeknél fogva az elsőbíróság ítéletének elutasító részét helyben kellett hagyni, marasztaló részét pedig megváltoztatva, felperest keresetével teljesen el kellett utasítani.

A m. kir. Curia: a másodbíróság ítéletét megváltoztatja, a következő indokolással:

Eltekintve attól, hogy a jelen esetben, amikor a munkaadó s az alkalmazott viszonyáról van szó, közömbös az, miként Marchegg állomáson, ahol az állítólagos baleset történt, az alperes, vagy az osztrák államvasút tartja-e fenn a vasúti üzemet; az kétségtelen, hogy a kereset szerint a baleset az alperes mozdonyán, illetve kazánkocsiján az alperes érdekében kifejtett munka és üzemi szolgálat közben érte a felperest, amelyért az 1907 : XIX. törvénycikk 9. §-a szerint az országos munkás betegsegélyző és balesetbiztosító pénztártól feltétlenül járó kártalanítást a felperes csak azért nem igényelheti, mert alperes az idézett törvénycikk 10. §-ában részére engedett joggal élve, felperes részére üzemi baleset esetére a törvény VII. fejezetében megállapított kártalanításnak megfelelő nyugdíjigényt biztosított.

Ezzel azonban az alperes, aki saját alkalmazottjával szemben az idézett törvénycikk 10. §-át igénybe vette, a balesetből eredő felelőssége alól nem mentesíthető s a felperes munkaadójával, az alperessel szemben a neki törvényileg biztosított kárigényének érvényesítése tekintetében hátrányosabb helyzetbe nem hozható azért, mert a kereset szerint alperes érdekében és szolgálatában kifejtett munkaközben történt baleset nem az alperes pályatestén következett be, hanem erre tekintet nélkül alperes, mint a munkaadó felelősségre vonható

az alkalmazottjával szemben ez azt, az alperes részére teljesített üzemi szolgálat közben ért balesetért.

(1913. évi szeptember hó 4-ik napján. 2560.)

Felelős szerkesztő: Dr. LÁNCZI JENŐ.